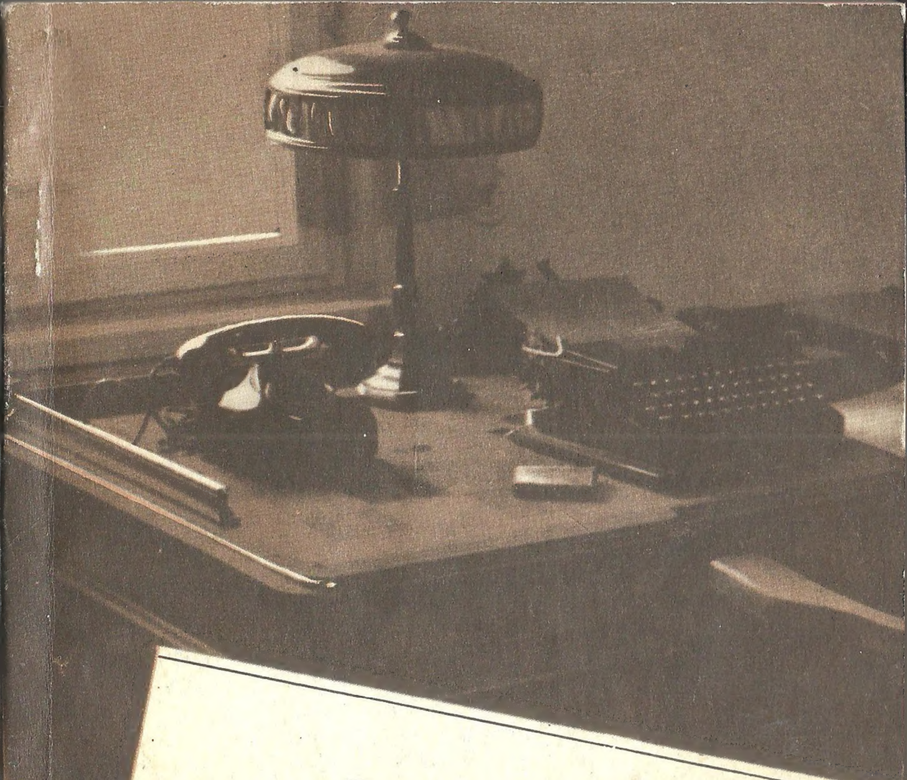

Ярослав Галан

З НЕОПУБЛІКОВАНОГО

[illegible] на [illegible] Кнорра, [illegible], до речі,
[illegible] [illegible] [illegible]...
Про тебе не забув, але [illegible] [illegible] дуже [illegible]. [illegible]
її [illegible] / дорогою, що [illegible] з цього часу мої [illegible]
На „[illegible]" ти вже на „[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
не написав до мене ні слова. Не знаю чому: з [illegible]
колишніх [illegible], чи просто, тому, що [illegible] [illegible]-
зручно. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хлопців.

[illegible]: Перша [illegible] віршів, [illegible]-[illegible] [illegible]
з [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
мене [illegible] для [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] до [illegible] [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 100 [illegible] [illegible],
в мене [illegible] [illegible] дух, що [illegible] [illegible]
[illegible]. Серце, серце, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] не [illegible] трохи у [illegible] ([illegible] [illegible]
[illegible]). [illegible] [illegible] і я [illegible] би
[illegible], та не [illegible], бо знаю, що [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] буде [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] на [illegible] і [illegible].

[illegible] за мою [illegible] [illegible], що я не [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible],
[illegible] [illegible] [illegible] до [illegible] 1½ [illegible] [illegible]
„[illegible]" бо [illegible] [illegible] не [illegible] [illegible]
[illegible]. [illegible] — як на мене [illegible] [illegible]
[illegible] книжку Шмалєвської. [illegible]-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] трохи [illegible]
[illegible] [illegible], як би не [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], бо [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-
[illegible], але [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] і [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [crossed out]

[crossed out]

Ярослав Галан

З НЕОПУБЛІКОВАНОГО

Фейлетони. Статті.
Виступи. Листування.
Щоденник

ЛЬВІВ
«КАМЕНЯР»
1990

ББК 84Ук7
Г15

Книга містить фейлетони і статті відомого українського письменника Ярослава Галана (1902—1949), які при його житті не увійшли до збірників, не побачили світ і у «Вибраному». Вони гостро викривають негативні явища адміністративно-бюрократичної системи — хабарництво і шахрайство, хамство і бездушність, чиновницьку чванливість. Публікуються у збірнику виступи тридцятих років, а також (уперше) уривки з листів та частина щоденника.

Книга состоит из фейлетонов и статей известного украинского писателя Ярослава Галана (1902—1949), которые при его жизни не вошли в сборники, не увидели свет и в «Избранном». Они остро изобличают негативные явления административно-бюрократической системы — взяточничество и махинации, хамство и бездушность, чиновническую чванливость. Публикуются в сборнике выступления тридцатых годов, а также (впервые) отрывки из писем и часть дневника.

Вступна стаття та примітки
Я. Х. ЦЕГЕЛЬНИКА
Упорядкування
Я. Х. ЦЕГЕЛЬНИКА і О. М. ЯРМОЛЮК

Редактор
Б. В. ЗАЛІЗНЯК

Г $\frac{4702640204\text{-}009}{М214(04)\text{-}90}$ БЗ-33-24-89
ISBN 5-7745-0272-4

СУМЛІННЯ Й ЧЕСТІ ЛИЦАР

Радянська країна рішуче стала на революційний шлях перебудови всіх сфер соціально-економічного й політичного мислення. Сьогодні в ціні не командно-адміністративні методи, а цілеспрямовані дії задля вирішення потреб та інтересів трудящих.

Заповнюються «білі плями» в історії літератури й мистецтва, відновлено в правах сотні імен замордованих, розстріляних, просто заборонених письменників в усіх республіках, через 40—50 років з'явились на світ їхні твори, які свого часу із цілком зрозумілих причин не могли бути опубліковані.

Є в спадщині Ярослава Галана десятки сатирично-викривальних фейлетонів, памфлетних репортажів, які фактично були заборонені сталінськими опричниками, оскільки піддавали нищівній критиці командно-бюрократичний стиль керівництва, чиновницьку чванливість та господарське безладдя. Ці невідомі чи маловідомі твори і складають пропоновану читачам збірку. Вперше в ній вміщено також деякі виступи Ярослава Галана перед громадськістю, уривки з листів, частина щоденника.

Майже всі автори книг про Ярослава Галана представляють його виключно як борця проти міжнародної реакції (фашизму, українського буржуазного націоналізму й експансії Ватікану), зрідка — як борця за возз'єднання Західної України з Радянською Україною в складі СРСР, а найменше — як мужнього громадянина, чесну і відважну людину, що всім своїм єством ненавиділа неправду і фальш, боролася проти несправедливості і беззаконня, нечесності і шахрайства, була дуже чутливою до людської біди.

Його закоханість у матір-Вітчизну, вроджена здатність любити, захоплюватися й ненавидіти разом із своїм народом нуртує майже в усіх художніх творах, історико-документальній публіцистиці, листуванні. В одному з листів, написаному в тяжкий для на-

шої Батьківщини час (2 травня 1942 р.), сказано: «Часто звертаюсь в своїх виступах до Західної України, в першу чергу до Львова. Це дає мені велику радість, бо туга за вужчою Батьківщиною оволоділа й моїм серцем... З перспективи часу бачу краще наші досягнення і **наші помилки за той час** (підкреслення *мої.—Я. Ц.)*. Вірю в нашу перемогу... Вірю і люблю свою землю сильніше, ніж будь-коли» (IV, 681) *.

Якщо до 1939 року головними героями творів Галана були революціонери, борці за волю, то після Возз'єднання у центрі його творчого інтересу — людина праці. Він пише про відбудову й розширення промислових підприємств, роботу транспорту, розповідає про атмосферу в навчальних закладах, рецензує вистави в театрах. Саме людям, яких сталінський режим називав «маленькими гвинтиками», Я. Галан присвячував злободенні нариси, репортажі, зокрема «Друга молодість», «Дівчина на паровозі», «Под счастливой звездой» та інші.

В ім'я захисту соціальних і громадянських прав, гідності людини Галан-патріот не раз вступав у поєдинок з чиновниками «сталінського стилю», викриваючи їх самодурство, недбальство, байдужість до потреб людей. Старших колег дивувало, як Галан, тоді ще молодий громадянин Країни Рад, на той час безпартійний, так сміливо й послідовно викривав усе, що гальмувало розгортання соціалістичних перетворень, таврував будь-які прояви зла, під якою б личиною воно не переховувалося.

У зарисовці «Де будувати вугільні шахти?» Галан критикує неповороткість начальників «Львіввуглерозвідки» та золочівського шахтоуправління. На цих підприємствах «панує повний хаос», бо сам начальник «рідко з'являється на промислах, ніхто з робітників його там не знає»,— сказано про останнього. Аналітичний розум журналіста підказав Галанові, що у цій роботі потрібна настирливість, «більшовицька організація праці» (IV, 568), якої там не

---

* Цитати з творів Я. Галана в тексті подаємо за 4-томним виданням (К.: Наук. думка, 1980), зазначаючи в дужках першою цифрою том, другою — сторінки.

було. Якої, додамо, і нині ще немає на багатьох промислових підприємствах, шахтах, новобудовах.

У щойно визволеному Харкові, куди прибув Ярослав Галан одразу ж після звільнення міста від фашистських окупантів, він гнівно таврує розкрадачів державного майна, спекулянтів та їх покровителів з числа відповідальних керівників (памфлет «Кар'єра шахрая»). Серед тих, хто повернувся з евакуації, були, на жаль, і такі, що, спекулюючи своїм становищем «повернеця», залякували Сибіром окремих людей, які під час окупації під тиском обставин залишилися в рідних місцях, шантажували їх з метою власного збагачення. Галан своєчасно помітив ці шкідливі прояви і викрив їх у разючій сатирі «Блощиця».

Нелегко велася на Львівщині відбудова зруйнованих війною промислових об'єктів, комунального господарства. Бракувало досвідчених керівних кадрів. Частина обласного апарату погрузла в баговинні бюрократичних вивертів, зволікала в очікуванні «кращих днів», намагалася в першу чергу влаштувати особисті справи.

Виступаючи на міській нараді партійно-радянського активу (1945 р.), Галан звернувся до широкої аудиторії з діловим запитанням: чому в Ленінграді, Києві, Харкові відбудували в найкоротші строки не тільки комунальне господарство міста, а й більшість промислових підприємств, у Донбасі — всі шахти, а у Львові за цілий рік не змогли цього зробити? На закінчення підкреслив, що комуністи, яких не хвилює відбудова,— «це не комуністи, а бюрократи». Здається, вперше у Львові з високої трибуни прозвучало оте гостре слово, за яке тоді розплачувалися дорогою ціною (Фотокопія тексту промови експонувалася у Літературно-меморіальному музеї Я. О. Галана; у 1962 році, за розпорядженням заступника начальника обласного управління культури, її було вилучено з експозиції).

Чимало злоякісних пухлин у службах міста, в торгівлі, в органах здоров'я викрив Ярослав Галан у «малих фейлетонах» (жанр, придуманий письменником). Так, у творі «Львівські гамлети і хамлети» розповідається про діяльність завідуючого промсектором міського відділу торгівлі Гапонова та його заступника Щупака, які в «каламутних водах бюрократизму» почували себе, як риба в річці. Окозамилювання, хамське ставлення до людини, констатує Га-

лан, процвітало в міськторгвідділі під «батьківським піклуванням» голови міськради Павла Бойка. Але й після виступу газети Щупак втяв такий канцелярсько-паперовий трюк, внаслідок якого «позбавив жителів Львова на кілька діб хліба, а державу — багатьох тисяч трудогодин». Галан критикував Щупака ще в одному сатиричному творі — «Три штампи і один самодур». Він вважав, що цим «героєм» мала б зацікавитися прокуратура. Привернула увагу письменника і така проблема: неможливість влаштуватися чесній людині на роботу в торговельну організацію без хабаря або без впливових родичів. Висміюючи крутійство, чванливість начальників («Іван Кирилович сердиться»), Я. Галан влучно зауважив, що «не ніс існує для табакерки, а табакерка для носа», тобто кожний керівник зобов'язаний служити народу, а не навпаки.

Вдалий образ бюрократа змалював Галан у фейлетоні «Жартун»: «...він у першу хвилину так вас очарує привітною усмішкою, ввічливістю і добротою, що ви навіть не помітите лукавих вогників у його очах...» Тільки згодом відвідувач збагне, що «жартун» його обманув, обвів навколо пальця. Такий тип бюрократа, як нам видається, поширений в усі часи і всі епохи.

«Активні» дії заступника голови та секретаря районної Ради депутатів трудящих по завоюванню відомчої квартири, всупереч соціалістичній законності, публіцист назвав «зайвою ініціативою» у творі під такою ж назвою.

Сміх, поєднаний з доказовістю, нищівно разив бюрократів, спритних ділків, злочинців. Я. Галан у період соціального затиску критики знизу не боявся висувати справедливі претензії до партійних і радянських керівників області, до міністерства культури УРСР, у відділах якого в повоєнний час діяли справжні «мікрокульти». Варто переглянути статті й рецензії, які найдовше ігнорувались видавцями і вченими-галанознавцями («Львівський цирульник», «Цирк в опері», «В нетрях ділянцтва»), листи, заяви про кричущі неподобства, щоб переконатися, як дошкульно висміюються в них коломистецькі «діячі». Так, публіцист суворо осудив керівництво, а також артистів Львівського театру опери та балету, Львівської філармонії за кар'єризм, заробітчанство й спекуляцію довір'ям глядача. Я. Галан не тільки виступав проти цих проявів

засобами слова, а й, як депутат міськради і член художньої ради Львівського театру опери й балету, робив усе, що міг, аби, скажімо, театральні керівники не обкрадали робітників і державу, не зводили зловживання в систему.

У листі до драматурга О. Желябузького писав про труднощі цієї боротьби, «оскільки обласний прокурор навмисне гальмує справу. Доведеться вести боротьбу й проти обласного прокурора» (IV, 730). З цим він не забарився.

Своє ставлення до розкрадачів державної власності, до хабарників Галан засвідчив запискою до знайомого юриста Дудника: «Вирок справедливий, тільки цифри 20—25 (років ув'язнення.— *Я. Ц.)* трохи астрономічні... А втім, бажаю Вам, собі і нам усім, щоб усі казнокради й хабарники лишилися на лаві обвинувачення») *.

В одній з останніх депутатських промов (від 18 січня 1949 р.) письменник виклав план боротьби за поліпшення умов праці, побуту й дозвілля львів'ян. І в творах, і в публіцистичних виступах, і в листах Я. Галан викривав недоліки в системі навчання й виховання, в культурному будівництві, зокрема в театральному мистецтві. Як колишній педагог, він особливо турбувався проблемами творення національної культури, літератури, історії.

Ще під час окупації Галичини буржуазною Польщею Ярослав Галан у доповіді «Про українське шкільництво на західноукраїнських землях» (прочитана на освітній конференції у Львові 1936 р.), а також у оповіданні «Три смерті» (1932 р.) змалював ті жахливі умови, в яких діти українських трударів здобували освіту, відтворив боротьбу українців за навчання у школах рідною мовою. Адже відомо, що буржуазний уряд Польщі, ревні охоронці режиму, його «повпреди на місцях» з презирством ставилися до трудящих мас. Бували випадки, що в боротьбі за свої права, за намагання вчити своїх дітей у школі рідною мовою люди гинули.

Названа доповідь Я. Галана і оповідання «Три смерті» (ідейно-політичний зміст якого досі ніхто не наважився розкрити) — це

* Інститут літератури АН УРСР (Далі — ІЛ). Ф. 82. Оп. 349.

рідкісні, важливі документи в історії боротьби українського народу за право на українську школу, за честь і гідність своєї нації.

Широкі можливості для здобуття освіти рідною мовою дітьми різних націй показані в нарисах «Випускники», «Молоді радянські вчителі», написаних у радянський час. Тільки б вчити і вчитися... Але серед педагогів (у передвоєнні роки) було чимало випадкових людей, що не зуміли або не хотіли використати ті можливості, що з'явилися після Возз'єднання. Доскіпливо-критичне око Галана догледіло у львівській школі № 1 відсутність дисципліни, порядку, навіть прояви хуліганства («Молоді хулігани і їх покровителі»). Назвав при цьому винуватцями не тільки вчителів, батьків, а й комсомольські організації, завідуючого райвно т. Хорунжого.

Із львівських літераторів Я. Галан, здається, перший подав голос за чистоту, розвиток та розширення функцій вживання української мови, про що свідчить, зокрема, памфлет «Бржухо-мова», інші твори цієї збірки. На основі вивчення написів назв станцій у трьох областях західного регіону, що красувалися на залізничних будинках і квитках, письменник дійшов цікавого висновку: відкрите ним плем'я так званих «ульзів» (від управління Львівської залізниці) не володіє бодай пристойно жодною з трьох слов'янських мов, особливо українською. Підтвердив це наведенням двох десятків прикладів.

Розуміючи роль української мови у формуванні національної свідомості молодого покоління, Я. Галан закликав культурну громадськість України до плекання і пошанування рідного слова. Знавець іноземних мов (писав свої твори трьома слов'янськими мовами), публіцист глибоко оволодів лексичним багатством української літературної і розмовної мови. Художньо-публіцистична мова його творів багата стильовими відтінками, метафорична, квітуча, мелодійна. Я. Галан не вживав без потреби полонізмів, германізмів та й діалектизмів, чим, до речі, часто грішили перекладачі іноземних лібретто опер та російських п'єс. «Це вже не мова, а якийсь дикий жаргон, що компрометує не тільки літературного керівника театру, а й сам театр,— читаємо в одній з його театральних рецензій.— Пора покінчити з перекладацьким піратством».

На Антифашистському конгресі діячів культури (Львів, 1936 р.)

тільки Галан і Тудор виголосили доповіді українською мовою. Перед тим Галан, людина, що не була позбавлена національної гідності, якій водночас не властиве шовіністичне ставлення до інших націй, звернувся до аудиторії, в якій переважали діячі польської нації, із запитанням: якою мовою йому виступати. Аудиторія і Я. Галан тоді порозумілися.

На своєму шляху — вже у повоєнному Львові — митець-громадянин вів відчайдушну боротьбу за те, щоб у суспільстві запанували честь, порядність, високі моральні засади, щоб у літературу, мистецтво не пропихалися ті, які «при столах», кар'єристи. У відповідь — різні перепони, через що й нелегким було Галанове життя, оскільки літературні міщани, кар'єристи мстили йому всілякими способами.

У видавництві «Вільна Україна» вийшла книжка «Їх обличчя» (1948 р.), але відразу увесь тираж за вказівкою зверху було пущено... під ніж. Незабаром пропав рукопис перекладу документальної книги Станіслави Шмаглевської «Дими над Біркенау», над яким Галан працював з перервою протягом двох років. Пролежавши тривалий час в одному з київських видавництв, чи не найкращий памфлет публіциста «Отець тьми і присні» побачив світ лише з траурною рамкою на обкладинці...

Останні п'єси — «Під золотим орлом», «Любов на світанні» — чиновники комітету «розправи з мистецтвом» (за словами Галана), приліпивши їм надумані ярлики — «На слизьку тему!», «...може посіяти шкідливі ілюзії»,— так і не допустили на сцену за життя письменника. Та чи можна було рахуватися з талантом драматурга, коли в республіканському управлінні театрів орудував «головний верховода зграї перекладачів-монополістів», якийсь Куниця, що за короткий час переклав зі своєю дружиною і поширив по театрах аж п'ятнадцять популярних п'єс!

Хоч про Галана написано чимало книг, особливо ювілейних статей, есе, однак ми найменше знаємо про нього як про людину, яка, і про це слід нині сказати на повен голос, віддавала перевагу загальнолюдським цінностям. З його щоденника, листів, ораторських виступів, уперше опублікованих у збірнику, пересвідчуємось, що Галан ладен був бити на сполох, щоб сповістити світу про роз-

гул сталінської кліки, кар'єристів, лицемірів і всіляких рвачів, що паразитували «...на здоровому організмі нашої соціалістичної держави». Ярослав Галан страждав від того, що бачив, відчував, як бюрократія різних мастей укоренилася в суспільстві, обплутала своїми щупальцями різні сфери суспільного життя.

Найбільш драматичними в житті публіциста були 1937 рік, а також повоєнні роки. Його вірна дружина Ганна Геник була страчена «за шпигунство на користь фашистської Польщі» в Харкові, куди поїхала вчитися на лікаря. Галан у цей злощасний рік вісім місяців мучився у тюрмах Варшави та Львова «за державну зраду» (читай — революційну діяльність)... У вересні 1948 року його, найталановитішого публіциста на Україні, було «скорочено» з посади спецкора газети «Радянська Україна». Оскільки чесно і самовіддано виконував свій громадянський і письменницький обов'язок...

Життя Галана, як відомо, обірвалося трагічно. Але слово його живе. Воно і нині відлунює в людських серцях, закликає з повагою ставитися один до одного, шанувати свої національні надбання, бути непримиренним до бюрократизму. Тобто бути Людиною з великої літери.

ЯКІВ ЦЕГЕЛЬНИК
кандидат філологічних наук,
член Спілки журналістів СРСР

ПРО УКРАЇНСЬКЕ ШКІЛЬНИЦТВО НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Всі моменти, що складаються на катастрофічне положення шкільництва й освіти в Польщі, а саме: загальний зріст анальфабетизму, щораз дошкульніший брак шкіл, величезне переповнення шкільних класів та жахливе обниження позему навчання і т. д.— все це ще яскравіше виступає на західноукраїнських землях.

Нещодавно оце сколихнули суспільством офіційні факти, уявлені різними санаційними достойниками через те, що і так уже трудно їх укривати.

Отож від 1929—1930 рр., коли число дітей у шкільному віку зросло до понад 2 млн., видатки на освіту в бюджеті міністерства освіти спали з 431 742 000 зл. до суми 285 736 000 зл., цебто на 34%. В той же час загальні видатки державного скарбу зменшились на 27%, отже, держава не тільки призначує на освіту щораз-то менше грошей у твердих цифрах, але щораз менше передусім у порівнянні до видатків на мін[істерство] військових і мін[істерство] внутрішніх справ.

Плоди нового шкільного устрою, впровадженого законом від 11 березня 1932 р., представляються так:

1) понад 1 млн. дітей шкільного віку в Польщі зовсім позбавлені можливості елементарного навчання в школі. Згідно останніх звідомлень прелегента польського радіо, число це зросте в цьому році на 1 300 000;

2) брак щонайменше 72 000 шкільних кімнат, що унеможливлює реалізацію вселюдного навчання;

3) помимо так величезного приросту дітей шкільного віку, число учительських етапів спало з 75 000 на 70 000. На одного вчителя припадає пересічно 75 діток (тоді, як у Бельгії, наприклад,— 26, у Швеції — 25 та навіть у Болгарії — 31 дитина), а трапляється теж, що на одного вчи-

теля припадає і 230 учеників. Чи ж диво тоді, що смертність учителів між 20—30 роками життя є більша, ніж у летунстві!

4) впровадження 3-х ступеневої шкільної системи зводиться на практиці до ліквідації вище зорганізованих вселюдних шкіл і до небувалого обниження позему навчання.

Але якої вимови набирає факт упадку шкільництва й освіти на західноукраїнських землях?

Освітні відносини на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] треба розглядати як під кутом бачення цілоскладу культурно-освітніх відносин у польській державі, так теж, і то передусім, на тлі специфічних та політичних умов на західноукраїнських землях.

Кілька завваг про господарсько-політичні обставини на з[ахідно] у[країнських] з[емлях].

Не можна поминути факту, що положення працюючих мас на західноукраїнських землях є в кожній царині життя господарського чи суспільного багато тяжче, як у корінній Польщі. Упослідження промисловості тут вічне, найнижчий також позем робітничих платень у цілій Польщі. Нужда села тут нечувана. Побіч величезних земельних латифундій, західноукраїнські землі посідають найвищу ступінь рільного роздріблення. 3/4 господарств на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] — це господарства карловаті й не здібні виживити сім'ї селянські. А що говорити про нужду безземельних і позбавлених змоги якого-небудь заробітку? Тим часом таких безземельних з[ахідно]у[країнські] з[емлі] мають цілі сотні тисяч. У Тернопільському воєводстві, напр[иклад], кількість рільного пролетаріату виносить 30—40% загалу сільського населення.

Ще яскравіш виступають на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] методи напівпанщизняної експлуатації — відробітки й шарварки. Натуральна аренда, церковні повинності і т. д. — це типічні форми напівпанщизняного визиску й лихви. В ост[анніх] часах ця система ще розширяється, наприклад, впроваджено відробок за державний податок.

Про нужду зах[ідно]українських мас вимовно говорять теж цифри щодо консумпції. Отож, консумпція збіжжя є тут майже трикратно нижча, як у Познанському, не говорячи вже про шалену... (тут пропуск.— *Упор.*) в консумпції цукру, нафти та навіть і солі. Дослідник господарських відносин з[ахідно]у[країнських] з[емель] В. Орміцький стверджує, що 90% українського населення голодує попросту. Не вигасають теж цілі роки вже на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] голодові хвороби, тобто тиф і червінка.

Однак правдивий і повний образ дійсності західноукраїнських земель виступить і стане зрозумілим щойно тоді, як згадаємо й узгляднимо ці специфічні, політичні умови з[ахідно]у[країнських] з[емель]. Тут бо, зокрема, діє апарат урядничо-поліційний, зокрема специфічні бувають виміри податкові й навіть — тарифи перевозові. І хоч про це буде мова наприкінці, то не на останньому місці стоять теж справи, зв'язані з офіційною національною політикою, справи, що в'яжуться з безмірним стражданням українського народу та жидівських мас і що витискають на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] своє страхітливе п'ятно.

Один із найбільш понурих відтинків — це шкільництво й освіта на з[ахідно]у[країнських] з[емлях]. Не маємо, на жаль, статист[ичних] даних, котрі уможливили б нам обчислити докладно, скільки призначує мін[істерство] освіти на західноукраїнське шкільництво і яке відношення цих видатків до освітніх видатків у корінній Польщі. Проте низка фактів насвітлить нам цю справу.

Брак шкіл.

Під час, як у західних воєводствах Польщі одна школа припадає пересічно на 1—1,5 км, то на зах[ідно]українських землях припадає одна школа на 3 і більше [квадратних] кілометрів. Крім того, кількість дітей, для котрих немає сьогодні приміщення в школі, є на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] відносно багато більша, аніж в корінній

Польщі. Коли сьогодні — значить, у часах катастрофічного упадку шкільництва,— 1 млн. [цебто коло 1/5 частина] дітей у цілій Польщі опинилося поза школою, то на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] навіть половина дітей не обнята навчанням — засуджена на примусову безграмотність. У Сх[ідній] Галичині, де за австрійських часів було більш-менш зреалізовано вселюдне навчання, бачимо по світовій війні безперестанний упадок і скорочування шкільної сітки. Наприклад, у Тернопільському воєводстві кількість вселюдних шкіл виносить ще в 1923/24 рр.— 1375, а вже в 1925/26 [рр.] спадає до 1301.

В рр. 1925/26 ходило до школи дітей у шк[ільному] віці в пов[іті] Сколе 42%, в пов[іті] Турка — 37%, в пов[іті] Печеніжин — 33,8%, а пов[іті] Косів — 31,2%, в пов[іті] Лісько — 27,7%.

А що ж говорити про теперішній стан?

У 1929/30 — 1937 [рр.] входять у вік шкільного обов'язку спеціально чисельні річники дітей, уроджених у роках найбільшого натурального приросту населення після війни. І саме на з[ахідно]-у[країнських] з[емлях], а зокрема на Волині, цей приріст є найбільший і осягає пересічно около 10% річно. Якраз у цей самий час число шкіл росте, але, навпаки, маємо низку випадків звивання шкіл.

Уже в 1930/31 рр. було на Волині 209 557 дітей у шкільному віку, а до шкіл ходило заледви 121 843 учеників. Для осягнення реалізації загального навчання повинно було бути 3492 вчителі, а було лише 2413; повинно було бути 520 7-класових шкіл — а було тільки 70. В урядовому «Дзєнніку» кураторії Волинської шкільної округи з 1932 р. читаємо: «У 1932/33 р. для 297 729 дітей у шк[ільному] віку мусимо мати на Волині 4521 шкільних поміщень, отже, бракує 4401. Належало б будувати щороку 850 шкільних поміщень, щоб зреалізувати вселюдне навчання». «Відношення освіти до реалізації вселюдного навчання на Волині зачинає щороку спадати»,— зауважує автор тієї статті.

Зріст анальфабетизму.

Ясно, що такі обставини впливають на шалений зріст неграмотності. Навіть офіційні статистики стверджують, що найбільш анальфабетів є на з[ахідно]у[країнських] з[емлях]. У часі, як Краківське воєвідство виказує 22,3% анальфабетів, а Познанське ледве що — 4,1%, то Львівське має анальфабетів 33,9%, Тернопільське — 46,8%, Станіславське — 51,7%, Волинське — 74%, а Поліське — 78,1%.

Виступає теж масове явище т[ак] зв[аного] «поворотного анальфабетизму». Це значить — діти навіть після 3-х і 4-х років науки не вміють, як дорослі, ані читати, ані писати — і це часто-густо мають нагоду ствердити військові комісії постерункові.

Обниження організаційного ступеня шкіл.

І якже ж воно може бути інакше, коли впровадження 3-ступеневого шкільного устрою щораз більше веде до ліквідації більше класових шкіл, а домінуючим типом стається найнижче зорганізована «шкулка людова» *, однокласівка — цей типовий розсадник анальфабетизму. Школи з[ахідно]у[країнських] з[емель] уже перед впровадженням нового шк[ільного] закону стояли в переважній більшості на найнижчому щаблі організаційному. Вистане згадати, що в Тернопільськім воєвідстві в 1930/31 рр. було на 1310 шкіл 591 однокласових і лишень 73 семикласових. Очевидно, сьогодні цей стан погіршився напевно.

Переповнення шкіл.

Всі існуючі школи є жахливо переповнені. Нерідко й по 100 дітей душиться в одній клясі. Внаслідок цього масово стосується системи поділ кляс на дві групи, з котрих одна пише, друга ж читає або опрацьовує задачі. Про висліди такого навчання здається й говорити не треба.

Здоровний стан шкілн[их] дітей.

Діти приходять зі школи голодні й перемерзлі. Не-

* Народна школа *(пол.)*.

давно газети донесли про 10-літнього хлопця з Косівського повіту, що зімлів з голоду під час шкільного навчання. І це не виїмковий случай. Воєвідська комісія, яка одвідала Яворівський повіт, ствердила, що діти не бачили там цукру за ціле своє життя. З переведеної в селі учительської анкети виявляється, що більшість дітей на з[ахідно]у[країнських] з[емлях] їсть м'ясо ледви кілька разів на рік в урочисті свята. Трапляється теж, що сім'я на зміну ходить до школи, бо в хаті є лише одна пара взуття.

Лікар, що оглядав дітей у шк[ільному] віку на Поліссі, пише: «Вигляд дитини поліської: шкіра й болони слізні бліді, товщева підстилка розвинена слабо, будова анемічна, лопатки відстають, желези побільшені, вираз обличчя сумний...

Після допомічної праці в домашній господарці дитина вивчає лекції. В сіру годину, в півсутінках, сидячи на маленькому стільчику або стоячи біля вікна, нерідко при тьмяному світлі каганчика.

Фєрії — це час найтяжчої праці. Від досвітку пасе дитина корови, прополює буряки, помагає в сінокосах і жнивах. Цілоденна праця на сонці ще гірш виснажує недокровну дитину.

На 5 тис. дітей, що їх оглянула моя товаришка д-р Венгжиновська, було тільки 35% здорових. Решта здебільшого хворі на коклюш, тяжкі хвороби шкіри, запалення вух, хвороби серця, нирок та запалення суглобів. Найбільше жертв забирають сухоти» («Неділя», 12.1.1936 р.).

Допомога, яку дають дітворі харитативні комітети, напр[иклад], Комітет доживлювання шкільних дітей і т[им] под[ібні], є така незначна, що не можна її поважно брати в рахубу.

А гроші, однак, є.

Волосні й повітові бюджети щораз менші позиції призначають на освітні цілі. Гниють солом'яні криші сільських будинків шкільних, валяться злиденні шкільні ліп'янки. На найконечніші потреби грошей нема. А коли навіть

самоврядування приступають до направи чи будови школи, то це діється майже виключно при застосуванні шарваркової праці. А гроші, однак, є.

В ост[анніх] днях читаємо в львівському «Дзєнніку польскім»: на засіданні повітової управи комітету Пшиспособєня військового та фізичного виховання в Надвірній, під головуванням старости Вольського і на внесок коменданта округи в Коломиї к[а]п[і]т[ана] Корженьовського, підвищено глобальну суму бюджету П[шиспособєня] в[ійськового] та ф[ізичного] в[иховання], хоч були спротиви, що годі дальше обтяжувати громадян складками на цілі П[шиспособєня] в[ійськового] та ф[ізичного] в[иховання] з огляду на важкий стан задовження сільських громад.

Отож, є гроші на приготування молоді до війська і то в Надвірнянському повіті, де ледве що 30% дітей обнятих школою і де, як нещодавно донесли газети, знов шириться жахливо тиф голодовий.

Наводимо цей факт тому, що він далеко не локальне й відокремлене явище. Коли йде про самоврядні видатки на такі цілі, як П[шиспособєнє] в[ійськове] та ф[ізичне] в[иховання], Л[іга] о[борони] п[роти] п[овітряної] і т[им] под[ібне], то зах[ідно]у[країнські] землі багато більш обтяжені ними, як землі корінної Польщі. Тернопільське воєводство, наприклад, стоїть під оглядом високості вплачених складок на третьому місці серед воєвідств Польщі — чейже ж воно є одним з найбідніших воєвідств.

2 1237-9

ПРОПОЗИЦІЯ ЯРОСЛАВА ГАЛАНА ПРО ПРИЙНЯТТЯ ЗВЕРНЕННЯ ВІД ІМЕНІ АНТИФАШИСТСЬКОГО КОНГРЕСУ ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ (1936) ДО СТРАЙКАРІВ

...(Пан) Галан. Вже другий тиждень триває у Львові могутній страйк будівельних робітників, який об'єднує близько 20 000 осіб. Цей страйк об'єднує всіх робітників у боротьбі з гнобленням під гаслом єдиного фронту. На кожному кроці робітники проявляють героїчну витримку та героїчну рішучість до дальшої боротьби. Відбуваються масові збори жінок, жінок страйкарів, які складають присягу витримати аж до перемоги. Вважаю, що сьогоднішній з'їзд повинен звернутись з словами солідарності до героїчних робітників героїчного пролетарського Львова.

НА ПОЛОВИНІ ДОРОГИ
(надіслане)

Оголошені недавно ухвали Головного управління Української соціал-радикальної партії (УСРП) не знайшли — крім маленької згадки в «Дзєнніку популярнім» — жодного відгуку в польській демократичній пресі. Проте на фоні масового негативного відношення українського населення до «нормалізуючої» політики УНДО — політична настанова українських соціал-радикалів заслуговує найсерйознішої уваги польської демократичної громадськості.

Ухвали УСРП, оголошені в «Громадському голосі» * (№ 43), передовсім стверджують: «Становище українського народу в кожній ділянці його життя дуже важке. Для покращення цього становища українського народу необхідно здобути політичну рівноправність».

Далі в цій ухвалі йдеться про необхідність «здійснення земельної реформи на користь малоземельного і безземельного українського селянства, яке через брак землі і праці змушене вести напівголодне існування.

УСРП вимагає «відповідної допомоги для безробітного українського селянства з бюджету держави і самоврядувань», а також «повної свободи» для господарської, артільної та професійної організацій.

В справі освіти резолюція стверджує: «Для українських учнів повинна бути українська школа різних ступенів, від загальної до університету, з українськими вчителями, з українською програмою навчання, з певним шкільним самоврядуванням».

Закликаючи український народ до боротьби за ці завдання, УСРП заявляє:

«Українська реакція всіх мастей відмовилась від боротьби, зате підтримує політику польського шовіністич-

ного табору. Ундівці всіма можливими засобами висловили довір'я і підтримку урядовій партії, причому не лише відмовилися від всякої участі в керівництві, але і від будь-якого впливу на політику урядової партії. В такій ситуації боротьба українського народу за права людини надзвичайно ослабла. Результати цього бачимо в кожній ділянці суспільного життя». Цю політику УНДО помітно підтримують усіма силами клерикали і фашисти, і тому несуть за неї в однаковій мірі відповідальність.

Ця політика українського фашизму і клерикалізму виражається в «пропаганді сліпої релігійної ненависті до всіх українців іншої віри і фанатичній нетерпимості до прогресивних народних організацій, які турбуються не про посилення нашого реакційного і клерикального руху, а про добро українського трудящого народу».

Резолюція таврує погромну роботу фашизму:

«Деякі групи цього табору пропагують і навіть проводять акції братовбивчої війни між українцями під ширмою боротьби з комунізмом, а інші групи цього табору мовчки сприймають каїнові злочини».

Нарешті «Головна управа висловлює тверде переконання в тому, що саме ті ганебні засоби боротьби, які застосовує реакція проти демократичного руху — це є незаперечним доказом того, що реакційний табір став загниваючим і занепадницьким, що це його останні передсмертні судороги».

Українська реакція на чолі з Центральним комітетом УНДО несе таким чином повну відповідальність за важке зубожіння українського народу, який, крім «звичайних» наслідків кризи, терпить від того, «що всі заробітки отримують у першу чергу неукраїнці, що часто українцям закритий доступ до роботи на залізниці, дорогах, часто навіть в лісах, зрештою, найгірший удар: насувається нова колонізація».

В тій справі УСРП заявляє: «Українське селянство, а разом з ним і весь український народ урочисто протестує

проти всіляких планів нової колонізації та всі можливі наслідки такої політики складає на тих, хто хоче її реалізувати. Українське селянство вимагає термінового розподілу великої власності між українськими місцевими трударями».

В зв'язку з тим вкажемо, що оголошена в недільній «Газеті Польській» резолюція з'їзду незалежних діячів Станіславського воєводства містить, між іншим, таке рішення: «Необхідно створити банк для осадників, який би фінансував акції осадництва на тих окраїнних землях, що наділяються безробітним і малоземельним — полякам з середньої частини держави»...

У справах кооперації, що має особливо важливе значення в українському житті, УСРП зазначає:

«Протестуємо проти надання різним польським організаціям монополій на заготівлю великої рогатої худоби та свиней і проти протекційного призначення сільськогосподарської продукції, заготовленої на вивіз. Вимагаємо ліквідації розпорядження, яке забороняє коопераціям на Волині, Поліссі, Хмельниччині і Лемківщині вільний вибір ревізійного союзу, до якого вони належать. Протестуємо проти ліквідації українських кооперацій на Поліссі і в деяких районах Волині. Вимагаємо повної свободи щодо організації й діяльності молочних кооперацій».

Треба тут пояснити, що діючий тепер статут кооперації не дозволяє українським кооператорам колишньої російської та лемківської території належати до ревізійного союзу у Львові, сфера діяльності якого обмежується регіоном колишньої Східної Галичини. Таким чином, на Волині, Хмельниччині, Поліссі господарство українського населення перейшло у відання польської санаційної групи, організованої воєводою Юзефським, і позбавлене всякого впливу в суспільстві, що мусив визнати навіть «Кур'єр поранни». Що стосується Лемківщини, то це розпорядження збігається, без сумніву, з цілою політикою «створення» між Сяном і Попрадом «місцевого»,

відмінного від українців, племені, чи навіть «народу» лемківського — політика, що виражається, між іншим, виданням для тамтешніх шкіл спеціального букваря і читанок «лемківською мовою», незрозумілою дітям і вчителям.

Вертаючись, однак, до ухвал Головного управління УСРП, треба відразу сказати, що не знаходимо в них — крім узагальнень — ніяких практичних вказівок про те, як український народ мусить здійснити свої демократичні, політичні вимоги, які так широко формулюють партійні лідери. Що означає і якою повинна бути завойована «політична рівноправність» українського народу, про яку говорять соціал-радикали? Чи не зрозуміло кожному демократові, що вимога — то складова частина загальнокрайової програми боротьби за політичну демократію. Що рівноправність може українцям принести лише перемога справжньої демократії в усій країні, лише новий Сейм, обраний загальним, рівноправним, таємним, безпосереднім і пропорційним голосуванням. Адже вимогу демократичних виборів висувала недавно Верховна рада ППС, а перед тим Народна партія, і боротьба за ці вимоги об'єднує сьогодні всі демократичні радикальні сили Польщі без різниці партійної орієнтації і національності.

Єдність української мислячої демократії та її тісна співпраця з демократичними силами цілої країни — це дорога до перемоги над фашизмом, до завоювання «політичної рівноправності» для українського народу. Резоція Головного керівництва УСРП є безсумнівним кроком уперед, тому що вказує на фашизм як на ворога соціальних і народних інтересів українського населення, що вказує на зв'язки українських профашистських сил з польською реакцією. Але резолюція ця зупинилася на півдорозі через те, що не дає жодних вказівок, як необхідно вести боротьбу проти фашизму і хто в цій боротьбі є союзником, а навіть містить в собі ряд пунктів, які цю боротьбу можуть загальмувати чи ослабити.

ІВАН ФРАНКО

Син сільського коваля з-під Борислава, Іван Франко виступив на громадську арену в тяжку для народу історичну добу. То були часи, коли швидко зростала пролетаризація села. Не встигши полегшено зітхнути після зняття кріпосницького ярма, селяни потрапляють у лабета визиску з боку перших у той час на цій землі представників капіталізму — лихварів і спекулянтів. Одночасно австро-угорська держава перекидає на селянські плечі майже весь тягар податків. Скромні, здавалось б, рештки шляхетських привілеїв дають змогу землевласникам ще жахливіше експлуатувати селян, ніж раніше, за часів освяченої законами панщини. Сприяє цьому в значній мірі та обставина, що шляхта займає найвищі пости в державному апараті, висуває із свого середовища прем'єр-міністрів, міністрів, парламентарів, що вона рідниться з магнатами інших коронних країн — становить одну з опор трону, що робить її володаркою життя і смерті підданих цісаря.

Тож не дивно, що картина українського села в творах Франка в основному не відрізняється від свого шевченківського прототипу. Село Шевченка — це спільність людей, які все життя, в голоді-холоді, тягнуть за собою кайдани кріпосної неволі, причому навіть краса української природи служить поміж «світом тихим, краєм милим» пеклом людського життя на поневоленій землі. Так само у Франка. Даючи в «Панських жартах» хвилюючу своєю щирістю і пластичністю картину радощів мас у пам'ятну весну 1848 року, письменник тут же протиставить зв'язаним з цим роком подіям похмуру дійсність восьмого і дев'ятого десятиріч минулого століття. Ось його слова:

«Правда, атамани і окомани не їздять уже попід вікна з канчуками, на панськім подвір'ю нема вже тої дубової колодки, на котрій бувало щосуботи відбувалося «гуртове палкованнє»; але поглядіть лишень на людей, поговоріть з ними! Чорні, як земля, нужденні, хати пообдирані, старі, поперехилювалися на боки. Плотів трохи що й зовсім нема, хоч ліс довкола села, як море; приходиться людям обкопувати царину ровами та обсаджувати вербами, так, як на Поділлю. Худоба нужденна, миршава, то й то рідко у котрого газди й є. А спитайте йдучих із серпами та з косами: «Куди йдете, люди?», то певне скажуть: «На панський лан жито жати» або «На панську луку косити».

Після скасування панщини землевласники позбавили селян їх давніх сервітутних прав, за якими кріпосницьке село могло випасати худобу на панському пасовищі, а також користатись панським лісом. Цей замах на селянські сервітутні права стає теж однією з головних причин розорення селянського господарства. Селяни захищаються і безуспішно намагаються добиватись своїх прав з допомогою суду. Іван Франко змальовує цю боротьбу селян за сервітутні права в новелі «Ліси і пасовиська».

Таке становище мало не з кожним днем погіршували величезні податки, а також зростаючі побори за надання селянам землі після скасування панщини. Це віддає село в руки лихварів, що в свою чергу спричиняється до дальшого занепаду селянського господарства, яке продається тепер за безцінь на аукціонах тим же лихварям.

Таким є галицьке село у новелах молодого Франка. Всупереч поглядам тогочасних «народників», Франко не дивиться на себе як на щось цілісне, виразно вказує на процес класової диференціації в селянській громадськості. Оком справжнього реаліста і діалектика помічає зростаючий газдівський прошарок, уміє схопити найістотніші його ознаки, специфічні риси його психології. Газдиня Лесиха в новелі «Лесишина челядь» — це постать, що

вражає невідпорною класовою правдою! Лесиха з брутальною безпардонністю править у своєму домі, жорстоко поводиться як із челяддю, так і з членами своєї родини. Їй навіть чуже розуміння особистого щастя своєї дитини з тієї єдиної причини, що коханий її дочки не відповідає класовому становищу Лесихи. У новелі «Сам собі винен» дука виявляє зневагу до бідняка, майно якого було продано з молотка. Це підкреслює той факт, що безодня між біднотою і плем'ям Лесихи поглиблюється дедалі більше.

Під загрозою цілковитого розорення селяни шукають заробітку в кустарному промислі. Але й тут їх виловлює всевидюще око збирача податків. В оповіданні «Добрий заробок» селянин, що час від часу займається виготовленням вербових мітел, згинається кінець кінцем під тягарем податків і його нужденна халупа потрапляє під молоток аукціону. Так само, як усій масі позбавленої майна селянської бідноти, йому залишається один тільки шлях — на виробництво. Отже, шукаючи хліба і роботи, вирушають до промислових центрів загони пролетаризованих жителів сел, щоб за копійки продати свою робочу силу, щоб стати легкою здобиччю дикого, ніяким законом не обмеженого визиску. На землях кол. Галичини виникає робітничий клас. Франко пильним оком стежить за загарбницьким походом капіталу, який передусім захоплює новосвідкриті нафтові поля в Бориславі, експропріюючи згідно з «параграфами цивільного та екзекуційного права» попередніх власників — українських селян. Плодом цих спостережень стає повість «Boa constrictor».

В міру нагромадження багатств у руках міцніючих капіталістичних хижаків злидні стають щораз більшими, щораз загальнішими. Франко зумів прекрасно передати цей процес концентрації капіталізму — особливо те, як це вище переломлюється в умі не свідомого ще пролетаря.

«То тепер наш Борислав зовсім на пси зійшов...— читаємо в оповіданні «Полуйка».— Роблять людиська, як

ті коні в кираті, довбають святу земельку, черпають кип'ячу, тягають віск. Сказав би хто: дар божий! Золото! Маєтки! А глядіть-но ви, десь усе те так пропадає, що й сліду нема [...]. Чим більше божого дару видобувають із землі, тим більше всі бідніють. Не розумію, як то воно так діється, а так є».

Розвиток капіталізму і зв'язаний з ним визиск робітничих мас пробуджує в пролетаріаті перші зародки класової свідомості, викликає потребу організації і спільної боротьби проти гнобителів.

Прагнення ці зобразив Франко у романі «Борислав сміється». Ми бачимо, які величезні труднощі постають перед робітниками на шляху до об'єднання: це перешкоди, що їх чинить класовий ворог, а також гальмівні фактори, зв'язані з повільним зростанням класової свідомості в умовах учорашніх селян. Бачимо в цьому романі перших робітничих діячів, людей з народу, які вперто борються за кооператив, за робітничу касу, яка б дала їм ресурси для того, щоб протриматись під час страйку. Роман закінчується бунтівливим кроком робітників: жахливо обдурені підприємцями, вони підпалюють з помсти їх свердловини. Проте їх перші зусилля організуватись не пропадають марно, вносять у визискувану мучену масу почуття колективної сили, дають поштовх до рішучих класових боїв.

Селянське походження Івана Франка, роки боротьби із злиднями, страждання, яких він зазнав у шкільні роки, коли вчителі знущались над «хлопом»,— все це спонукало його займатись суспільними проблемами, пробуджувало в молодому письменнику любов до ідеї суспільної справедливості і справляло величезний вплив на все його життя. Про це пише сам Франко в одному із своїх оповідань:

«На дні моїх споминів, десь там у найглибшій глибині горить огонь. Невеличке огнище неблискучого, але міцного огню освічує перші контури, що виринають із тем-

ряви дитячої душі. Се огонь у кузні мойого батька [...]. І мені здається, що запас його я взяв дитиною в свою душу на далеку мандрівку життя, і що він не погас і досі».

Невгасима жадоба знань виникла ще в дитинстві. З тих років назавжди врізався йому в пам'ять учитель, отець Телесницький, який «бив і зневажав хлопського сина», бо «ніхто за хлопським сином не впімнеться».

І саме завдяки цьому священикові-садистові зародилось в душі молодого Франка перше насіння обурення, «погорди і вічної ворожнечі проти усякого поневолення та тиранства».

Наприкінці 1875 року приїжджає Франко до Львова, має намір віддатися навчанню в університеті. Тут стикається безпосередньо з тогочасною українською інтелігенцією, здебільшого антинародною, реакційною, тут ознайомлюється ближче з її політичною і культурною діяльністю, її консерватизмом, безідейністю, провінціалізмом. Інтелігенція ця, переважно попівсько-чиновницька і шляхетського походження, поділена на два табори: «твердих», або «москвофілів», які орієнтуються на царську Росію, і на табір «народовців» — тих «народовців» доби Франка, які стояли на грунті австрійської державності і «рутенської» відрубності кол. Східної Галичини,— була така далека від інтересів і прагнень українського народу, що відрізнялася від нього навіть мовою, користувалася особливим українсько-польсько-російським жаргоном. Молодий Франко, сповнений творчого неспокою і запалу до боротьби з суспільною кривдою, марно в цьому болоті шукав тих, у кого «в голові думи вольнії...», в грудях сміливість до великого.

У передмові до свого перекладу «Фауста» Гете він характеризував цвіт інтелігенції — тодішніх письменників, як людей, що самі втратили почуття правди, і рік у рік отруюють свідомість читачів.

Нічого дивного, отже, що, як тільки в затхлій атмосфері залунали свіжі і бойові гасла видатного українського де-

мократа М. Драгоманова, Іван Франко був одним з тих, хто з ентузіазмом підхопив ці гасла і розпочав боротьбу за їх здійснення.

Драгоманов прагнув до створення загонів нової, прогресивної інтелігенції, що була б усією душею віддана справі народу, боролася б за поліпшення його життя, за демократичні свободи. Ставлячи перед інтелігенцією такі цілі, Драгоманов закликав її наполегливо до всебічної освіти, з особливою категоричністю радячи їй грунтовно вивчати велику російську літературу.

Незважаючи на те, що Драгоманов у своїх політично-суспільних поглядах залишався до кінця життя на теоретичних позиціях утопічного соціалізму, незважаючи на те, що практично створював елементи, якими користувався потім угодовський російський лібералізм, вплив його на молодь був у свій час позитивним. Він спрямовував її зацікавлення на рейки прогресивної суспільної думки. Ця обставина привела пізніше до того, що краща частина цієї молоді зіткнулася з науковим соціалізмом Маркса — Енгельса. Це трапилось і з Іваном Франком.

Виступ Драгоманова і викликане ним бродіння серед молоді були для Франка поштовхом, який прискорював процес кристалізації його суспільної думки. Досить неясні досі і слабо окреслені цілі та завдання його літературної й громадської роботи набирають тепер гострих програмних контурів.

Не слід, проте, переоцінювати роль Драгоманова у формуванні світогляду Франка. Дехто з дослідників, спираючись на звірення письменника, які свідчать, безперечно, про великий вплив Драгоманова на виховання тогочасного молодого покоління української інтелігенції, договорювались до того, ніби лише вплив Драгоманова вирішив викристалізування ідейного обличчя Франка. Твердження це спростовує хоча б листування письменника з Драгомановим. Воно розкриває розбіжності, які виразно намічались між ними і які в міру наближення

Франка до наукового соціалізму поглиблювалися дедалі більше. Уже на світанку своєї літературної творчості Франко звертається до суспільних проблем. У перших своїх оповіданнях голосно говорить про кривду українського народу, того «велетня, закутого в кайдани неволі і темноти». Із сторінок цих віє вірою у невичерпні сили народу, вірою, що неминуче настане пора його визволення. Написані чистою народною мовою, ці твори були першим протестом Франка проти реакційної «літератури» тих часів, були мовби початком нового періоду в розвитку українського письменства.

1877-й рік розпочав письменник оповіданнями — бориславським циклом. Ці новели, як висловився їх автор у листі до Драгоманова, мали «повний succes de scandale» серед галицької публіки. Основані на правдивих подіях з життя народу, вони давали картину злиденного життя селянської і робітничої бідноти. І реалістичний їх характер, і виразні симпатії автора до героїв з народу викликали справжній переполох серед українського міщанства. Знехтуваний народ увійшов до літератури і заговорив своєю мовою. Народ, який досі тільки страждав, а відтепер мав боротися.

Франко розгорнув свою діяльність з титанічним розмахом у прозі, поезії, драматургії і критиці, в історії літератури і публіцистиці, ведучи запеклі бої з різною реакцією, яка не так легко залишала поле битви. Наперекір поглядам львівських офіціальних літературних кіл, дивився на літературу, як на свідому працю, що вимагає любові до правди і пристрастної віри в можливість і необхідність грунтовної перебудови суспільного життя. Франко, говорячи про значення Бєлінського і Лессінга для розвитку російської і німецької літератури, писав:

«...Вони вказали, що найвища ціль літератури, поезії, штуки, так як і науки, є чоловік, правдивий, живий чоловік, людська одиниця і людська громада».

Не раз спрямовував погляд до Еміля Золя. Захопле-

ний французьким письменником, ніколи, проте, не вдавався до наслідування. Пильно спостерігаючи письменницький метод Золя, ставився до нього критично. Закидав йому, що втрачає надто багато часу на «вивчення тисячних деталей, малозначних, недосить характерних». На думку Франка, основною рисою літератури має бути «Відтворення типів, які б уособлювали думки і прагнення даної епохи, зображення розвитку суспільства». Таке розуміння літературної творчості наближало його до поглядів Енгельса, який вимагав, щоб художній реалізм давав нам «крім правдивості деталей докладне відтворення типових характерів у типових обставинах» (Маркс — Енгельс. Твори, т. XXVIII, стор. 27).

Пожвавлена літературна і публіцистична діяльність І. Франка на сторінках прогресивного журналу «Друг» (він входив до складу редакції), а також частий обмін листами з Драгомановим, який користувався в Європі репутацією небезпечного революціонера, привели до того, що австрійська поліція звернула нарешті увагу на молодого письменника. Привид недавньої Паризької Комуни не давав спати буржуазії і польській шляхті, якій віденський уряд віддав майже всю повноту влади над коронним краєм Галичини і «Лодомерії». Тож у 1877 році, в другому числом соціалістичному процесі, на лаву підсудних сів також Іван Франко.

«Мене трактовано як звичайного злодія, посаджено між самих злодіїв та волоцюг, котрих бувало в одній камері зі мною 14—18, перекидувано з камери до камери при ненастанних ревізіях та придирках»,— пише Франко. Іспит цей витримав переможно, загартувався і ще більше переконався в правильності своїх суспільно-політичних симпатій, які почав тепер поглиблювати науково, щоб дати їм вияв у практичній політичній діяльності.

Після виходу на волю Франка, як соціаліста, осудила вся реакційна українська інтелігенція; його виключили з «Просвіти», закрили перед ним казино львівської інте-

лігенції «Бесіда». Оточили письменника муром товариського бойкоту, близьких приятелів його змусили порвати з ним. Це було для Франка несподіваним, болючим ударом, але водночас прискорило остаточний розрив пут, що зв'язували його і товаришів з «давнім життя».

Вірою в справедливість розпочатої боротьби пройнятий новий цикл його віршів «Excelsior», розпочатий ще у в'язниці твором «До товаришів з тюрми». Народжуються «Каменярі», перлина української революційної поезії, виникає «Гімн», в якому почерпнутий у Словацького «дух — вічний революціонер» сходить справді до селянських курних хат, верстатів і копалень, твір, який словом і ритмом своїм глибоко западає в серця народних мас. Вірші цього періоду з'являються потім у збірці «З вершин і низин».

Порвавши остаточно з поширеним у тодішній українській поезії романтично-етнографічним напрямом, який не виходив за рамки наслідування спадщини Тараса Шевченка, Франко проголошував, що письменник повинен пильно спостерігати живе життя і живу людину, а в поезії і праці спиратися тільки на живі факти, остерігатися шевченківських поетичних зворотів, описувати те, що пластично живе в уяві, відтворюючи в простих словах реальні умови, а не шаблонні традиційні аксесуари.

Знавець і перекладач польської, російської і західноєвропейської класичної та сучасної літератури, Франко вніс в українську поезію багатство ритміки, послідовну і сильно окреслену будову строфи, новий стиль. Під пером сина сільського коваля український вірш збагатився невідомими досі поетичними формами, поезія стала знаряддям більш складних думок і почуттів.

Поряд з посиленою літературною творчістю Франко розгортає дуже інтенсивну суспільно-політичну діяльність. Піонер революційної думки на землях кол. Галичини, він поширював її наполегливо як серед українських трудящих мас, так і польських. Наприкінці 1878 року

видає польською мовою свій «Катехізис економічного соціалізму», конфіскований після появи.

«Ідея соціалізму має на меті якнайтісніше братерство людей з людьми і народів з народами, як вільних з вільними, як рівних з рівними, прагне вона тим самим до ліквідації будь-якої підлеглості, будь-якої політичної залежності, будь-якого гноблення народу народом і до ліквідації воєн, таких чужих людській природі [...]. Ідея соціалізму має, отже, також вона меті ліквідацію будь-яких класових привілеїв [...], а також зрівняння в правах чоловіків і жінок».

В цьому «Катехізисі» Франко порушує проблему Польщі, вбачаючи необхідну передумову її незалежності в усуненні суспільного гніту, бо, як твердить, «політична незалежність не має для людей ніякого значення в умовах суспільної неволі».

Висуваючи такі прогресивні гасла, Франко, проте, допускає непослідовність, вбачаючи шлях до досягнення цих благородних цілей у поступових «соціалістичних реформах», що їх робітники повинні запровадити в життя через своїх представників у парламенті. Показує, що він не зрозумів історичної необхідності соціальної революції, не зрозумів самої суті революції. Цей реформізм Франка був у головній мірі результатом слабості тогочасного робітничого класу в кол. Галичині, де класовий рух не набрав ще сили, яка могла б зробити письменника невразливим до буржуазних ідей, що підривали цей рух, зародила б в умі і серці письменника бойовий дух революційного соціалізму.

Дальші праці Франка в галузі політики і суспільної економіки показують, що намагався він проникнути глибше в соціалістичну ідею. Після написання «Основ суспільної економії» він підготував до друку переклад 24-го розділу першого тому «Капіталу» Карла Маркса, вивчав також праці Енгельса і переклав на українську мову його «Розвиток соціалізму від утопії до науки».

Одночасно публікує низку проникливих політичних статей на сторінках демократичних органів.

Зайнятий такою інтенсивною роботою, Франко не перестає бути об'єктом пильного нагляду австрійської жандармерії і різних провінціальних «класиків», що запопадливо вислужувались перед панівною польською шляхтою. У 1880 році його заарештували вдруге, цього разу по дорозі до Нижнього Березова біля Коломиї, і після тримісячного арешту відправили етапом до місця народження. Про цей життєвий епізод Франко пише в автобіографії: «Цей транспорт по поліцейських арештах в Коломиї, Станіславі, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моїм життю. Вже до Дрогобича я приїхав з сильною гарячкою. Тут впаковано мене в яму, описану в моїй новелі «На дні»...»

Доля цієї новели, однієї з найкращих у доробку Франка, надзвичайно характерна для умов, в яких жив і працював письменник. Написав він її скоро після зіслання його до рідного села, перебуваючи в Коломиї, де прожив страшенний тиждень в готелі, написав повістку «На дні» і на останні гроші вислав її до Львова, опісля жив три дні трьома центами, найденими над Прутом на піску, а коли й тих не стало, я заперся в своїй кімнатці в готелю і лежав півтора дні в гарячці й голоді, ждучи смерті, безсильний й знеохочений до життя».

Ця чудова новела не знайшла, на жаль, у Львові видавця. Тільки через деякий час була видана коштом молодих приятелів Франка — українців і євреїв. Вона справила потрясаюче враження. Через кілька років новела з'явилася в «Dzienniku Lodzkim» з ініціативи і в перекладі Елізи Ожешко, з якою Франко вів пожвавлене листування.

Швидко зростаючий авторитет Франка змусив український міщанський табір, особливо його «народовецьку» частину, змінити тактику щодо відомого вже письменника. Пробували прихилити на свій бік Франка, запрошували його до співробітництва в своїх органах, бажаючи від-

3 1237-9

вернути його від громадської праці і знешкодити. Франко тішив себе надією, що здобуто трибуну для поширення своїх поглядів, але, зустрічаючись на кожному кроці з лицемірством, підозрінням і недовірливістю темного царства, письменник переконався незабаром, що в цій атмосфері довго працювати не зуміє. Більшу свободу знаходить у польській демократичній пресі, сторінки якої давно були для нього відкриті.

Тут бореться з надзвичайним запалом за інтереси українського і польського народу, тут, опльований українським міщанством як «відступник», єдиний у тогочасній Галичині піднімає сміливий голос протесту проти полонізації шляхтою установ і шкіл на землях, населених у переважній більшості українцями.

Одночасно Франко пише розпочатий вже раніше, задуманий у великому масштабі цикл оповідань. З'являється друге, розширене видання збірки поезії і поем «З вершин і низин», незабаром після цього — нова книга поезії, цього разу любовної лірики — «Зів'яле листя». Виникають одна з найзначніших його поем «Смерть Каїна», поеми для дітей, повісті «Основи суспільності», «Для домашнього вогнища», кілька драм, серед них «Украдене щастя», а також багато літературних і наукових розвідок. Стільки невтомної енергії збирається під одним пером!

Заарештований втретє, влітку 1889 року, Франко пише в камері цикл «Тюремних сонетів», чарівне оповідання «До світла» і кілька поем з життя єврейської бідноти, як «Сурка», «У цадика», «З любові».

Незважаючи на цю напружену літературну діяльність, Франко бере живу участь у створенні «Української радикальної партії», яка в перші роки свого існування була організацією незаможних селян і сільських батраків, з часом, проте, була захоплена дрібнобуржуазними елементами.

Діяльність Івана Франка була сіллю в оці представників шляхти. Боровся проти шляхти своїми універсальними письменницькими засобами, пером поета і прозаї-

ка, драматурга і поleміста, всією наснагою своєї класової ненависті, влучною сатирою і їдким сарказмом. Історія, економіка, статистика, соціологія — з усіх цих галузей науки черпав для публіцистики доводи, що трощили противника силою переконання і невідпорної правди.

Шляхетська реакція намагалася не допустити до створення народної демократичної організації міжнародного характеру, до чого вперто прагнув Франко. Польські націоналістичні елементи почали розколювати табір демократії, пропагуючи принцип національного поділу. Диверсія ця діяла спочатку з-за рогу. Шляхта вела гру проти основної мети тодішньої діяльності Франка — створення в Галичині спільної демократичної партії.

В 1897 році відбулись ці горезвісні криваві вибори до Державної ради. Тогочасний австрійський міністр внутрішніх справ граф Казимир Бадені, польський магнат на цісарській службі, говорячи про ці вибори, заявив прилюдно, що відбуваються вони в рамках повної легальності. Франко називає цю заяву цинізмом, оскільки вона була зроблена «...в ту саму пору, коли біля моїх вікон у Львові день у день водили десятки закованих і скатованих давидівських селян (русинів, поляків), коли до мене, хорого, немічного і розбитого день у день і ніч у ніч надбігали розполохані «легальністю» виборів міщани та селяни то з Комарно, то з Цеброва, то з мостиського, то перемиського, то з бог зна яких інших повітів, благаючи поради й бодай захисту, переночувати їх та прогодувати кілька день, поки минуть страховища легальних виборів».

Цю картину виборів, проведених шляхтою, доповнює Франко дуже болючим для себе ствердженням факту, що в цій роботі допомагали пануючій шляхті деякі представники польської інтелігенції, яких тривалий час вважав товаришами по боротьбі.

«Та не досить того: в ту саму пору я зазнав іще важкіших ударів від людей і груп близьких і дорогих мені серед

польської суспільності; я побачив, як довкола мене валиться весь той світ ідей чи ілюзій, над реалізацією якого я працював».

У такому психічному настрої, розбитий першим жахливим нападком хвороби, яка відтоді не покидає його і доведе з часом до могили, пройнятий почуттям огиди до зрадницької ролі давніх приятелів, пише Франко статтю, озаглавлену «Поет зради». Посилаючись на Г. Брандеса, намагається довести, що привідним мотивом творчості Міцкевича є зрада і цю зраду польський поет підносить до вершин геройства. У цій статті звучить відгомін свіжопережитих Франком політичних подій. Коли Франко говорив про зіпсованість, безхарактерність, цинізм і продажність офіціального суспільства останніх років шляхетської Польщі, в його пам'яті, безсумнівно, ще були свіжі власні болючі переживання.

Стаття, в корені помилкова, виникла в задушливій політичній атмосфері тих часів і умов, в яких раптом опинився Франко. Такі промахи у тяжких ситуаціях, як ця стаття, як перебування — коротке, зрештою — у народно-демократичній партії є наслідком того, що Франко все-таки не стояв на марксистських позиціях.

Опублікована у віденському періодичному виданні «Die Zeit», стаття про Міцкевича дала привід польським націоналістам до розв'язання проти Франка запеклого цькування. Реакційна преса обсипала його такими лайливими прізвиськами, як «ублюдок», «негідник», «скажений собака». На стінах Львова з'явилися плакати з написом «Геть Франка». Звалений хворобою, письменник не міг їм тоді відповісти, але пізніше про це писав:

«Як перед тим, так і потім у мене не було ані зерна ненависті до польської народності, до того, що вона має гарного, високого, щирого та справді людяного».

Вся творчість Івана Франка, безліч перекладів з Міцкевича, зроблених як до, так і після написання нещасної статті, свідчать красномовно, як багато цього «гарного,

високого, щирого та справді людяного» знаходив Франко якраз у поезії Міцкевича.

1897 рік є датою, коли Франко почасти усунувся від безпосередньої участі в політичному житті. Спричинилася до цього невиліковна хвороба, яка саме в той час вперше атакувала організм письменника і повисла грізною пересторогою над його життям і творчістю.

Українські націоналісти коментували відхід Франка від політичної діяльності як його примирення з т. зв. українським національним табором. Проте Франко ніколи не скотився в націоналістичне болото. Він віддався виключно науковій і літературній роботі. Факти спростовують націоналістичні вигадки, згадаймо тут хоч би тільки полум'яний протест Франка в 1905 році проти арешту царською охранкою Максима Горького, якого Франко називає гордістю Росії.

«Давній Франко ніколи в ньому, зрештою, не вмер,— змушений був визнати в 1913 році буржуазний критик Євшан,— майже ніколи не переставав проголошувати ті самі думки і погляди, суспільна праця була для нього завжди прагненням і завданням»...

Поетична творчість Франка становить новий період післяшевченківської літератури, так само, як з його прізвищем тісно зв'язаний цілий період у житті робітничого класу Галичини, який пробуджувався до визвольної боротьби, період, що охоплює останню чверть минулого століття.

В особі Франка-борця і громадського діяча возз'єднаний український народ шанує одного з кращих своїх синів, Людину, яка у найтяжчі роки неволі освітлювала своїм величним талантом темряву його тяжкого існування.

Нині у Вітчизні робітників і селян, а також за її межами твори Івана Франка поширюються у багатотисячних виданнях, пробуджуючи в умах і серцях любов до правди, прагнення трудящого людства до миру й щастя на землі.

ДІТИ ЄВРЕЙСЬКОЇ БІДНОТИ МАТИМУТЬ КОМУНІСТИЧНУ ОСВІТУ

На вузькій, неймовірно брудній гамірній вулиці Станіслава, в самому центрі торговельного Львова, де юрбиться чорна біржа, найшла притулок єврейська початкова школа ім. Авраама. В тісних коридорах, темних понурих залах побачите чотири сотні блідих, обдертих, виснажених дітей єврейської бідноти...

Дітьми, їх здоров'ям віросповідна громада не цікавилась зовсім. Цього року влітку, наприклад, витрачено на літній відпочинок хворих дітей школи смішну суму — 50 злотих. Учителям доводилось зводити з громадою справжні бої за кожну нову плювачку. Вони місяцями не одержували зарплати й ще сьогодні пани винні їм 6-місячну платню.

У школі поки що небагато змінилося. В деяких класах відбуваються ще обов'язкові молитви. Портрети шляхетських достойників було знято зі стін не відразу. Залякані учителі виявили нерозуміння ваги історичного моменту й більшістю голосів обрали директором учителя гебрейської мови й релігії Маргулєса, сіоніста й протегованця відомого львівського банкіра Хаєса. Цікаво також, що інспектором єврейських шкіл у Львові став Сальпетер, що досі був директором цієї школи з доручення єврейської віросповідної громади. Цьому треба покласти край. Справа виховання дітей — це сьогодні одна з найважливіших справ, тим-то ніяк не можна допускати до керівництва справою навчання дітей непевних осіб, що зв'язані з капіталістами-банкірами.

А бідняцькі діти зі школи на вул. Станіслава мусять одержати і напевне одержать нове, світле й просторе приміщення, де здобуватимуть нову, справжню, комуністичну освіту. Часи мракобісся, нужденної милостині, подачок скінчилися раз назавжди.

ВИСТУП НА ЛЕТУЧЦІ РЕДАКЦІЇ «ВІЛЬНА УКРАЇНА»

У нас сьогодні в номері дуже мало власних матеріалів. Відносно передової хотів би сказати, що вона мені дуже подобається. Я її вважаю за одну з кращих передових, які взагалі колись поміщували. Вона вийшла гарною не лише тому, що написана з чуттям, але і чудовою мовою, не є пересолоджена. Вона багато дасть читачам, особливо молоді. Видно, що її написала людина із серцем, і вона справляє дуже добре враження. Але тут одне місце не зрозуміле для мене. Мова йде про передостанній абзац, де автор пише: «хто вагається, того життя викине, викине з берегів». Мені здається, що так гостро писати не треба, але справжній молодій людині, яка вагається, треба завжди допомогти, а не відразу сказати, що її життя відкине зі своїх берегів.

На четвертій сторінці маємо гарний переклад вірша тов. В. Речмедіна. Вірш дуже подобається.

Треба більшу увагу звертати на редакції об'яв, бо виходять дурниці.

Сьогоднішні інформації в порівнянні з тими, що були вчора і передвчора, є значно кращі. Але мені видається, така тема, як реконструкція Львова повинна заінтересувати не лише відділ інформації, але перш за все відділ радянського будівництва. Не можна для такої важливої справи відводити так мало місця як на інформацію. Взагалі мені здається, що відділ радянського будівництва повинен більш розгорнено працювати. Є багато справ, якими він повинен зайнятись. Візьмемо, наприклад, справу поліклінік. Там просто проходять акти саботажу. Люди чекають лікарів, які приходять з грубим запізненням на роботу, потім тримають одного пацієнта годину. Санітарки, наприклад, працюють 12—14 годин щодня. І ніхто тим не цікавиться.

БЕРЕГТИ ДЕРЖАВНУ КОПІЙКУ

Був час, коли начальник Масломилтресту тов. Зарубін журився, по ночах не спав, думаючи про те, як налагодити постачання підлеглих йому заводів рапсом, саломасом та содопродуктами.

Але одного дня думку його осяяло натхнення.

— Труднощі з рапсом? Які там труднощі, коли можна його купити в спекулянтів?

Питання рапсу було розв'язане. Інша справа, що довелося платити спекулянтам по 1000 крб. за тонну, в той час коли ринкова ціна на нього в східних областях становить 450 крб. Прикро було директорові підраховувати після цього збитки по сировині за перший квартал, які становили 361 тисячу крб. Це ж не жарти. Але для тов. Зарубіна важливе було те, що рапс напливав без зайвих клопотів і не треба було начальникові тресту іще раз витрачати час на поїздку до центру. Відомо ж, час — це гроші.

Тепер начальник Масломилтресту мав можливість подумати й про содопродукти. Полинули до центру листи й телеграми:

— Шліть соду! Сто тонн, двісті, чотириста, шістсот, сімсот! Шліть скільки можете!

Минув квітень, в якому підлеглі тов. Зарубіну миловарні підприємства виконали план усього на 8,6 процента, почався травень, а сода не прибувала. Начальникові не ставало вже терпіння. Коли диви, 20 травня розв'язався мішок. Почали прибувати до Львова вагони, повні замовленої тов. Зарубіним соди. Директори миловарних підприємств полегшено зітхнули.

— Правда, немає ще саломасу,— думали вони,— але добре, що є принаймні содопродукти. Не міг же директор, замовляючи соду, не потурбуватись завчасно і сало-

масом, без якого і мило — не мило і сода ні на що не здасться?

Але чим далі, тим більше хмурились обличчя керівників підприємств. Безперервним потоком котилися в ворота заводів підводи, навантажені содопродуктами, яких завезено врешті стільки, що нікуди було їх вже складати.

Днями і тижнями лежала сода в вагонах на станції, і за кожний такий день Масломилтрест платив залізниці штраф.

Нормативно трест може держати запас сировини максимум на 60 днів, а в Масломилтресті створився на сьогодні такий стан, що завезеної соди вистачить на рік або й більше, якщо, звичайно, за той час вона... не зіпсується... Що ж робитиме тов. Зарубін з цими горами содопродуктів, не маючи достатніх запасів саломасу? Адже консервація саломасу вимагає спеціальних сховищ, а на їх побудову трест не має зараз грошей. Бо й звідкіля ж йому їх взяти, коли на соду було ним перевитрачено найменше 150 000 крб.?

Про широкий жест тов. Зарубіна свідчить також пригода з директором Львівського держмаслозаводу № 1 тов. Гарігіном. Він працював з грудня по кінець квітня заступником директора Львівського тресту ресторанів. Склалося так, що ця установа не виплатила йому підйомних, чекаючи, щоб він своєю роботою показав, що на це заслуговує. І добре зробила, що чекала, бо вже в травні тов. Гарігін перейшов на іншу роботу. Тов. Зарубін послав його директором маслозаводу.

Тут новий директор не мав вже труднощів з отриманням підйомних. Не попрацювавши навіть місяця, він наказав бухгалтерові виплатити йому 2642 крб., що й було зроблено. Начальник тресту ніби про це не знав, й тільки, як поцікавились цією справою інші, він поквапно заявив, що це сталося за його дозволом. Питаємо, яке право мав начальник тресту платити підйомні людині, роботу якої

не встиг ще перевірити? Більше того, тов. Зарубін зробив це, не поцікавившись, чи тов. Гарігін одержав уже підйомні в Ресторантресті чи ні, бо Ресторантрест й досі ще відповідної справки своєму колишньому заступникові директора не видав. І він мав на це свої причини...

Хто дав право тов. Зарубіну так розтринькувати державні гроші?

ЖАРТУН

Нема більш небезпечної особи, ніж бюрократ-жартун. Коли перед вами бюрократ-бурмило, ви, принаймні, відразу знаєте, з ким маєте справу, та згідно принципу «від бика можна вимагати лише кусня м'яса» готуєтесь заздалегідь до всіляких неприємностей.

Гірше, якщо лиха доля поставить вас віч-на-віч перед бюрократом-жартуном. Цей у першу хвилину так вас очарує привітною усмішкою, ввічливістю і добротою, що ви навіть не помітите лукавих вогників у його очах, а гірке розчарування прийде саме тоді, коли ви будете почувати себе наче на сьомому небі...

До цього небезпечного гатунку людей треба насамперед зарахувати тов. Гризлова, завідуючого міськторгвідділом. Винахідливість цього жартуна гідна подиву. Ось його остання штука (коби так дійсно остання). Можна померти зі сміху...

Наближався Новий, 1945 рік. 1 січня — це, як відомо, не 1 квітня, коли львівські люди, по традиції вже, обдурюють один одного, частуючи, наприклад, своїх друзів шоколадними цукерками, начиненими... звичайним корком. Але товариш Гризлов вирішив замінити традицію львів'ян і перенести 1 квітня на 1 січня.

Якось дізнався тов. Гризлов, що артисти Державного польського театру клопочуть про отримання промтоварних талонів.

— Сердеги,— заволав тов. Гризлов.— Прийдіть до мене всі потребуючі, а я вас одягну. Ще б пак. Життя свого не пошкодую...

Історичного віднині (для тов. Гризлова) 29 грудня в кімнаті № 58 будинку міськради відбулося врочисте вручення артистам театру 15 промтоварних талонів, і чого там не було: світери, шарфи, панчохи, трусики, монументаль-

но,— як любив говорити один директор кінотеатру, коли в середині сеансу в ньому раптово виключали струм.

Зраділі, захоплені тов. Гризловим, цим живим дідом морозом, артисти мерщій побігли в універмаг.

А далі що? А далі ось що: дівчина-продавщиця, глипнувши на талони, високо звела чорні брови:

— Ви що, товариші, жартуєте? Сьогодні у нас 29-те, а ваші талони дійсні тільки по 28-ме. Нічого я вам не дам.

І не дала.

На цьому кінець цієї трагікомічної історії: трагі — для артистів, комічної — для тов. Гризлова.

А може, й не кінець. Може, кінець вигадає заступник голови облвиконкому тов. Шабельник. По-моєму, найкращим фіналом цієї трагікомедії був би більш або менш врочистий виїзд тов. Гризлова із Львова. Якщо він під Новий рік втяв таку штуку, то чого, скажімо, будь ласка, від цього жартуна чекати на 1-е квітня.

Страшно подумати...

НЕ ХОЦУТЬ, І ВСЕ

Кожен з нас знає, як важко буває привчити деяких дітей вмиватися. Скажеш такому замурзаному пуцьвіркові: помийся! — а воно тобі категоричним тоном відповідає:

— Не хоцу, і все!

В таких випадках умовляння не завжди дають бажаний результат; інколи доводиться брати малого громадянина за обшивку і щосили в руках тягти під кран.

Хтозна, чи цей прикрий педагогічний захід не було б добре застосувати до деяких керівників Магерівського району, хоч вони давненько вже виросли з дитячого віку.

В чому ж справа? А в тому, що на одностайні вимоги жителів Магерова: «Організуйте лазню. Ми хочемо вмиватися!»,— районні керівники так само одностайно відповідали:

— А ми не хоцемо, і все!..

Правда, про людське око вони доручили одній організації відбудувати зруйновану лазню. Доручили, та грошей на відбудову не дали. Ні копійки. Думаєте, що не було цих грошей? Ще б пак! В райкомунгоспі було в них 63 тисячі карбованців на потреби району. Кажемо «було», бо вже їх нема: на 1 січня цю суму як невикористану було райкомунгоспом списано...

Вичерпавши терпець однієї будівельної організації, негігієнічні керівники доручили цю справу іншій. На цей раз усе розбилося об — приміщення. Не думайте, що не було його! Було. Однак керівникам воно не сподобалось.

— Закрасиве для лазні! — констатували вони, і злегка почухуючись, пішли собі додому.

З уваги на такий стан речей магерівчанам залишилось тільки одне: вмиватися кустарним способом — у себе вдома. Вони метнулись до голови райспоживспілки по мило.

Нещасні! Вони не передчували, що голова райспоживспілки дивиться на справу гігієни очима керівників району. Вони не знали також, що в особі тов. Бойка вони зустрінуть реформатора нашої валюти, який вигадав... нову монетну одиницю.

— Товаришу Бойко, відпустіть нам мила!

— А яйця, курячі яйця — маєте?

Магерівчани спочатку не зрозуміли, в чому справа.

— Я говорю про курячі яйця,— кинув знехотя тов. Бойко.— Дам мило, однак лише за яйця!

— А де ж мені взяти яйця? — поспитав один з районних працівників.— Не міг же я везти з собою курей із Харкова...

Голова споживспілки розвів співчутливо руками.

— Ми хочемо вмиватися! Ми хочемо прати білизну! — загули в один голос магерівчани.

Здивуванню тов. Бойка не було меж.

— Вмиватися?! Прати білизну? Ви що, не знаєте, що, купаючись, можна простудитися, а від прання білизна псується тільки?!

Як бачимо, деякі магерівські керівники не лише самі не люблять води, але й іншим не дають можливості вмиватися.

Доведеться декому і в області зацікавитись цією і без того цікавою справою. Найпростіше було б декого з магерівчан попровадити за комір під кран. Тільки хто його знає, що може бути на такому комірі...

Брр!

ЛЬВІВСЬКІ ГАМЛЕТИ І ХАМЛЕТИ

У завідуючого промсектором міськторгвідділу тов. Гапонова вдача мрійника, людини «не от мира сего». Під дверима його кабінету з ранку до вечора юрбляться багатодітні і одинокі матері, терпляче чекають по два, по три й по чотири тижні, коли тов. Гапонов великодушно зволить прийняти їх і написати резолюцію: «Видати дитячі комплекти». Проте ні зойки матерів, ні плач дітей не в силі знизити піднебесного льоту його думок.

Коли ж шамотня і крик за дверима вкрай набриднуть тов. Гапонову, він одягнеться і йде в місто. Проходячи повз заплаканих матерів, він з тихою скорботою в голосі кидає: «Я зайнятий, я дуже зайнятий...» Потім з меланхолією на чолі годинами блукає по романтичних завулках старого Львова.

Буває й таке, що жорстока доля поставить тов. Гапонова віч-на-віч з відвідувачем. Та, як людина нерішуча, він тисячу разів подумає, поки — не зробить. Тим-то відвідувачі тов. Гапонова назвали його Гамлетом. А хто ж бачив, щоб Гамлет писав резолюції, нудні прозаїчні резолюції? Тому в більшості випадків тов. Гапонов відсуває від себе заяву і, підвівши на відвідувача очі пораненої антилопи, зітхає: «Я зайнятий, я дуже зайнятий...»

Антиподом тов. Гапонова є заступник завідуючого міськторгвідділом тов. Щупак. Цей у каламутних водах бюрократизму почуває себе, як риба. Під його дверима ще більша черга матерів, ніж під дверима тов. Гапонова. За три-чотири тижні можна добре вивчити людину, тим-то учасники черги до тов. Щупака можуть вам змалювати його точний портрет. За їх словами, це суміш помпадура і собакевича. Материнські сльози його не зворушують, а гартують. Він ніколи не вагається, коли треба сказати «ні» або ...вигнати людину з кабінету. Одним словом: не Гамлет, а Хамлет.

Кілька днів тому до міськвідділу державної допомоги багатодітним і одиноким матерям прийшли ті ж самі матері зі скаргою на те, що вони ніяк не можуть домогтись у т. Гапонова і Щупака отримання комплектів для своїх дітей. Старший бухгалтер відділу тов. Гурковська, пам'ятаючи про Указ Президії Верховної Ради СРСР від 8 липня 1944 року про допомогу багатодітним і одиноким матерям, вирішила діяти.

Перша думка її була: піду шукати правди у Гапонова. Але наш Гамлет уже десь шукав своєї Офелії. Його заступав Хамлет. «Я зайнятий, почекайте»,— почула тов. Гурковська. І вона чекала, десять хвилин, двадцять. Увійшла вдруге і побачила перед собою не Щупака, а роз'яреного тигра.

— Як ви насмілились сюди ввійти? Геть, щоб духу вашого тут не було!

Налякана жінка залишила кабінет; слідом за нею з'явився в дверях темний, як грозова туча, Хамлет.

— Сьогодні також приймати не буду! — крикнув він і без того наполоханим матерям та з силою добре відгодованого буйвола грюкнув дверима. Тільки чудом можна пояснити факт, що відгомін цього гуркоту не долетів до кабінету голови міськради тов. Бойка...

Але ми почули його. І тому кажемо: гамлетів і хамлетів треба в три вирви гнати з радянських установ!

ТРИ ШТАМПИ І ОДИН САМОДУР

Наші читачі пригадують, либонь, про львівських гамлетів і хамлетів, надрукований у «Вільній Україні» 12 січня цього року. Вже через три тижні після появи фейлетону голова міськради тов. Бойко надіслав у редакцію листа, в якому читаємо:

«Рішенням виконкому міської Ради депутатів трудящих від 19.1.1945 намічено конкретні заходи до покращання роботи міськторгвідділу, також передбачено особливу увагу в обслуговуванні населення...»

Кажуть люди: папір усе витримає. Тимто ми вирішили переконатися наочно в тому, які це конкретні заходи намічено та яку особливу увагу передбачено...

І що ви скажете? Не встигли ми зацікавитись як слід цією справою, як знову виринув перед нами в усій своїй грізній красі... начальник міськторгвідділу тов. Щупак. Той самий Щупак, який невідомо чому й досі ще плаває в водах міськторгвідділу...

Ви цікавитесь — яку штуку втяв Щупак на цей раз? Неперевершену! Він, коротко кажучи, позбавив жителів міста Львова на кілька днів хліба, а державу — багатьох тисяч трудогодин.

Почалося з наказу тов. Щупака № 15. Ось він:

НАКАЗ

по Львівському міськторгвідділу при виконкомі Львівської міської Ради депутатів трудящих від 29 січня 1945 № 15

Усім торгуючим організаціям міста Львова.

Цим наказую:

1) Проводити прикріплення хлібних карток населенню міста Львова на лютий 1945 року з 30 січня по 3-е лютого включно.

2) Директорам харчоторгів № 1 і 2 т.т. Бут і Просолову дати вказання завідуючим магазинами проводити прикріплення хлібних карток, виданих міським картковим бюро на лютий ц. р. лише при наявності 3-ох штампів Міського карткового бюро на звороті картки. Такий самий порядок прикріплення продовольчих карток на лютий ц. р.

І т. д. і т. д.

Підпис Щупак

Цей щупаків наказ одержали начальники районних карткових бюро лише 31 січня. Коли жителі Львова, не передчуваючи лиха, пішли ранком 1-го лютого в магазини по хліб, їм сказали:

— На ваших картках лише один штамп, а начальник міськторгвідділу хоче, щоб було три. Не дістанете хліба!

Цього дня працівники карткових бюро довго не забудуть. Уявіть собі картину: в спустілих вже після видачі карток приміщеннях бюро виросла наче з-під землі багатотисячна юрба. Тут були представники підприємств, установ, кербуди і окремі громадяни. Кожна така жертва щупакового наказу № 15 тримала в руці десять, сто, тисячу, або й більше карток. Люди наввипередки простягали ці картки до столу, за яким сиділа одна-однісінька, спітніла, страшенно втомлена дівчина і машинально прикладала на зворотній стороні карток три штампи Щупака.

Однак, що значить одна, хоч би навіть найбільш роботяща дівчина на цілий район? Результат цього «конкретного заходу» буде такий, що, волею міськторгвідділівського самодура, на початку третього дня штампування тільки в Політехнічному інституті залишалось третій день без хліба тисячі чоловік.

А хто злічить даремно витрачений час тисяч і тисяч громадян, які, замість працювати, були змушені по 10 і більше годин юрбитися у вузьких, темних коридорах карткових бюро!

Навіщо і кому це було потрібне? Для прикріплення? Адже це прикріплення можна було провести при видачі карток. Невже ж не можна було поставити тоді цих трьох зайвих штампів, якщо без них Щупак не може жити?..

Ні, в цьому бюрократичному шалі Щупака є метод. І саме цим методом повинен зацікавитись прокурор.

А від тов. Бойка жодних нових рішень ми не вимагаємо. Краще хай він почне, нарешті, проводити в життя вже прийняті рішення. Хоч би ті, від 19 січня 1945 року.

У ЛЬВІВСЬКИХ ТРАМВАЯХ

...Трамвай за трамваєм,
За трамваєм трамвай,
А за тим трамваєм
І ще один трамвай...

Львівська популярна пісенька

Трамваєм їздять, звичайно, люди, які ризикують або нічого не мають для втрати, бо втратили в тісняві трамваю всі гудзики від піджаків, мають подерті панчохи і шкарпетки, понівечене взуття і нажиті (натиснені) мозолі. Такий аматор їзди «електричним возом» не може втриматися, щоб не проїхати хоч би одну зупинку. Ледве протиснувся через двері трамваю, а вже виходить з прокльонами тих пасажирів, що їдуть далі. Щоб бути добрим «пасажиром» трамвайним, треба мати міцні лікті, багато сміливості й чимало фізичного гарту. Бо чи не до спортивних успіхів, що межують з цирковою акробатикою, належить їзда з опертям однією стопою на підніжках або ззаду на буфері трамваю в той час, коли друга нога висить в повітрі. Такий пасажир-спортсмен висить збоку вагона не раз на якійсь невідомій точці опертя, приліплений як спрут і не тратить рівноваги.

. Сильними ліктями і героїчним зусиллям мусить володіти пасажир, котрий хоче втиснутися до трамваю звичайним способом і навіть зайняти місце для сидіння.

«Розкішній» їзді в натовпі знервованих пасажирів, які наступають один одному на мозолі, схильних до сварки, а навіть до рукоприкладства, передує чекання трамваю на зупинці, що іноді триває півгодини або й більше.

Коли вже пасажир зумів втиснутися до трамваю і, захеканий, силкується вдихнути повітря, як риба, витягнута з води, трамвай рушає з місця, щоб за хвилину зупинитися на владний свисток міліціонера-регулювальника. Починається знімання пасажирів, що, ніби мухи, обліпили трамвай.

Пасажири сваряться, водій хвилюється, бо вже запізнюється, кондукторка забуває, що пасажири — не губка, і просить потиснутися ще трішки, міліціонер знаходить «жертву», котра має платити «штраф», і, нарешті, трамвай рухається... ще більше обвішений і обліплений пасажирами.

Дуже часто буває, що трамваї починають сипатися, як з рогу достатку, з двохвилинним інтервалом, а частіше один за одним, як би хотіли один одного перегнати..

Кондуктори, яких запитували про причини таких нерегулярностей, здвигають раменами і не можуть дати потрібних пояснень. Не вміють також енергійно стримувати розбурхану публіку, котра глузує собі з деяких розпоряджень, пхається на передню платформу, затруднюючи роботу водія.

Нарешті обидві платформи так забиті, що шпильки не втиснеш, а всередині вагона майже пусто.

Це, власне, найчастіше викликає безпорядок в нормальній їзді. Поруч нерегулярності руху — це є найбільша болячка львівських трамваїв. А треба пам'ятати, що рух трамваєм для багатьох, які мешкають далеко від місця праці, не розвага, але щоденна необхідність.

Тому радикальне оздоровлення людських відносин, що панують у львівських трамваях, це проблема для рішення, яка не терпить зволікань.

Пасажир

ІСТОРІЯ З ТЕЛЕГРАМОЮ

Ранком 19 липня поштар вручив голові Ново-Милятинської райспоживспілки телеграму такого змісту:

«Ново-Милятин рай споживспилка терминово телеграфте не явно килькисть телят пряники видпущини пидготовки яйци складо сильно неможливисть зберигано затримко видпувиди снуваня течене виднесено ваш рахунок.

Пучтовой».

— Ново-Милятин — рай? Це, мабуть, не сюди! — подумав голова і хотів уже повернути телеграму поштареві, та в останню хвилину його зупинило слово «споживспілка».

— Ні, це, либонь, таки до мене...

— Ні, не до мене! — вигукнув голова, прочитавши уважно:

«...терминово телеграфте не явно килькисть телят...»

В його душі ворухнулось підозріння:

— Ясно! Якась зграя спекулянтів зловживає адресою нашої чесної установи. Просять неявно повідомити про кількість нелегально куплених телят. Розумію, конспірація...

«...пряники видпущини пидготовки яйци складно...»

— Також ясно, керсправами зграї не знає української мови, але й без того зрозуміло, про що йому йдеться.

«...сильно неможливисть зберигано...»

— Ага! Хоч які вони сильні, а довго зберігати таємниці їх шахрайств неможливо...

«...затримко видпувиди снуваня...»

— «Затримко?» Гм, знаю замзавів, замначів, але затримко? Мова, мабуть, йде про замісника якогось Тримка, який уже, треба гадати, заарештований і відповідатиме перед судом за заснування зграї. Так йому, злодюзі, й того треба!

«...течене виднесено ваш рахунок...»

— «Течене?» Тече річка невеличка... Ну, як же, що ж ін-

шого може текти, як не горілка!.. Злодійський жаргон, звичайно. Виходить, вони намагаються підкупити когось горілкою і відносять цю горілку на рахунок своєї Ново-Милятинської агентури, що її умовно назвали «раєм»!

«Пучтовой...»

— Такого прізвища нема, такого прізвища не може бути. Безперечний злодійський псевдонім. Псевдонім ватажка зграї!

Голова хотів негайно побігти в міліцію, але подумав, що справа надто серйозна та вимагає втручання обласних органів.

Він вирішив найближчим поїздом виїхати до Львова. По дорозі в обласне управління міліції голова зайшов, за звичкою, в свій керівний орган — облспоживспілку.

— Ви чому не реагуєте на наші телеграми? — почув він грізне запитання.

— На те-ле-гра-ми?

— Авже ж, на телеграми!

І тому тицьнули під ніс копію надісланої 18 липня телеграми:

«Ново-Милятин райспоживспілка терміново телеграфте наявну кількість печива пряників відпущених під заготівлю яйця складах сільпо неможливість зберігання затримка відповіді псування печива віднесемо ваш рахунок.

Пустоцвіт».

Що далі діялося в старих мурах облспоживспілки, про це краще не згадувати. Нас у даному разі цікавить інша установа: обласне управління зв'язку. Дозволимо собі поспитати словами Ціцерона в начальника цього шановного управління:

— Як довго ще зловживатимеш нашою терпеливістю, товаришу Гончаренко?

А невідомій поки що винуватці телеграфної плутанини шлемо оцим, в порядку реваншу, «телеграму»:

«Ед троч ен ежом, мат унруд убаб елшоп».

Хай за кару розшифровує!

ЗАЙВА ІНІЦІАТИВА

Ініціатива є однією з кращих прикмет людини-громадянина. Значно гірше, коли людина стає занадто ініціативною. Тоді-бо вона часто перестає бути громадянином, а стає чимось на зразок блощиці.

Маємо на думці людину, яка одного пізнього літнього вечора постукала в двері квартири № 4, що по вул. Набєляка, № 12.

— Хто? — спитали схвильовані таким запізненим гостем господарі.

— Свої! — почули вони м'який жіночий голосочок.

Однак досить було господарям відчинити двері, як ласкавий голосочок набрав відразу твердого диктаторського тембру:

— Чому це приймаєте мене в коридорі замість культурно попросити в кімнату, га? Ви не знаєте, хто я така, але ви ще взнаєте. Ану показуйте мені вашу квартиру!

Не чекаючи, поки налякані господарі прочуняють від страху, ініціативна гостя обійшла сама квартиру і, не побажавши «доброї ночі», зникла. Зникла разом з своїм супутником, який у тихій задумі, без жодного слова спостерігав усю сцену.

Минав час, господарі мали час забути про таємничу нічну гостю, коли це вона знову з'явилася під їх дверима, на цей раз у товаристві іншої молодої людини і міліціонера.

— Я буду тут жити,— заявила вона тоном, яким, мабуть, говорила в свій час англійська королева Єлизавета до Марії Стюарт за день перед її смертю.— Щоб ви мені на протязі однієї години звільнили поки що одну кімнату.

— Дозвольте, може підождете принаймні до вечора. Як же ж так на протязі години?

— А так. І ні хвилини більше.

Рівно через 15 хвилин ініціативна персона постукала втретє. За її спиною стояли вже два міліціонери. До будинку підкотила машина з меблями.

— Відчиніть, бо будемо ламати двері,— пролунав з-за дверей наказ.

А ще через 15 хвилин персона жила вже в квартирі № 4, по вул. Набєляка, № 12.

— Може, принаймні ордер у вас є? — насмілились поспитати господарі.

— Не треба мені жодного ордера. В цьому районі я господар. А втім, ця справа погоджена з головою Червоноармійської райради тов. Тугаєм і головою міськради тов. Бойком.

І попливли дні. Сучасна Єлизавета жила собі спокійно в здобутій штурмом квартирі, а щоб їй не було нудно, взяла собі в квартиранти подругу, також без ордера і також не прописану. І живуть собі жіночки спокійно, не хвилюючись, а якщо й хвилювало їх що-небудь, то лише питання: коли, нарешті, господарі виїдуть зі Львова і залишать їм всю квартиру?

Кажуть люди: лихо не спить. Так і тут. Живуть собі жіночки, не хвилюючись, і не знають-не гадають, що хвилюємося ми. Це хвилювання змусило нас зацікавитись справою. Що ж виявилось? Ні тов. Тугай, ні тов. Бойко, ні його заступник тов. Філіповський нічого не знають про цю історію, і жодної домовленості з ними у ініціативної особи не було, і немає, і... не могло бути. А не могло бути тому, що ордер за номером 11 489 був виданий на ту квартиру театрові юного глядача ім. Горького ще 15 серпня, тобто за тиждень перед вторгненням вищезгаданої Єлизавети.

А вона знала про це, і... не тільки вона. Кращий доказ цього — документ, датований 20 серпня 1945 року.

Домоуправа № 619/536

Виконком Червоноармійської райради депутатів трудящих попереджує вас, що квартира № 4, по вул. Набєляка, № 12... є заброньована за Червоноармійською райра-

дою і знаходиться в особистому розпорядженні голови тов. Тугая П. Ф. Отже, ніяких стандартних і інших довідок видавати не можна».

Вас цікавлять підписи під цим документом. Ось вони: заступник голови виконкому Червоноармійської райради депутатів трудящих Малюха і секретар виконкому Червоноармійської райради Шаульська.

Щоб до кінця розплутати цю заплутану справу, пояснюємо: тов. Малюха був супутником нічної гості, а гостею... сама Шаульська. Не скажемо тут навіть про те, що райрада не має ніякого права бронювати квартир без дозволу міськради.

Більше вам не скажемо. Злочином зловживання владою займається карний кодекс, і ми не хочемо встрявати в компетенції прокурора.

ІВАН КИРИЛОВИЧ СЕРДИТЬСЯ

Мова йде — вже вдруге — про директора львівської контори гастроному тов. Павлова. Скажете, мабуть, читачі: чи варто? Адже Павлов — не Олександр Македонський, і нема чого із-за нього стільці ламати...

А вже ж, Павлов з гастроному нічим не нагадує Олександра Македонського, та стільців із-за нього не збираємось ні в якому разі ламати, хоч, одверто кажучи, варто було б «погладити» Павлова одним таким стільцем по — спині.

Ви тільки послухайте. Приходить якось до Павлова Євгенія Тихонівна Стрельченко — демобілізований за станом здоров'я ст. лейтенант Червоної Армії, до речі кажучи, вдова Героя Радянського Союзу. У товаришки Стрельченко на руках документи про її чесну, хорошу роботу в Києві, де працювала до війни на посаді заступника завідуючого магазином.

Вірте або ні, але прийняв її Павлов на диво ввічливо. Посміхаючись до неї по-батьківському, він мало не зняв з голови капелюх і трохи не попросив відвідувачку сісти. Більше того, він до кінця вислухав її просьбу, а вислухавши, викликав начальника кадрів і — вірте або ні — сказав:

— Займіться, любовно займіться цією демобілізованою товаришкою. В мене вже навіть пропозиція є, щоб призначити її заступником директора магазину № 2. Заведіть, будь ласка, особисту справу для товаришки. А ви,— звернувся до товаришки Стрельченко,— з сьогоднішнього дня можете вважати себе нашим працівником.

Ще одна батьківська посмішка і ледве помітний кивок головою дав тов. Стрельченко зрозуміти, що аудієнція закінчена.

Тов. Стрельченко вийшла з контори, як на крилах, а в очах її блищали сльози тихого захоплення.

Одержавши паспорт, тов. Стрельченко знову з'явилася на порозі кабінету тов. Павлова. Проте на цей раз лише на її устах була посмішка. Павлов дивився тепер з-під лоба і на чолі його сиділа, здавалось, темна осіння хмара.

— Я вже з документами.

— Чому саме ви, а не мій начальник кадрів? Хай сам Гончарук сюди зайде! — пролунав важкий, як свинець, голос.

Через десять хвилин тов. Гончарук, безпорадно розклавши руки, заявила:

— У тов. Павлова вже інші міркування щодо вас. Зайдіть за кілька днів.

За кілька днів Павлова не було. Прийняв її заступник директора Музичук.

— Ми вирішили дати вам таку самісіньку посаду в магазині № 1. Поговоріть з його директором Вечеславцевою і прийдіть з нею сюди, оформитесь, потім приступите до роботи.

Коли обидві жінки прийшли в контору, їм пошепки сказали:

— Вас прийме сам Павлов...

І дійсно. Їх прийняв сам Павлов.

— Іване Кириловичу,— обізвалась тов. Вячеславцева.— Я пропоную оформити тов. Стрельченко до нас на роботу.

Однак, «сам» нагадував тепер людину, яка тільки-но прокинулась з важкого похмілля.

— А як це вона раптом до вас потрапила?! — зарепетував Павлов.

Приголомшені таким прийомом, жінки довго не наважувались відповідати. Перша порушила тишу тов. Стрельченко:

— Так скажіть же, ви оформите мене?

Павлов насунув кепку на очі, і з директорських тілес долетіло лиховісне бурмотіння:

— Це ще побачимо! Прийдіть за годину...

— А може, взагалі нема мені більше чого до вас заходити? Навіщо ж даремно витрачати час?

Павлов швидким рухом підняв кепку з очей. Він здивовано закліпав віями. Зразу видно було: в цій людині все клекотіло від благородного обурення. Наближалася гроза. І вона рознеслася громами.

— Вам нема чого робити, то й лазите сюди, а я змушений працювати як віл! Ви цього не розумієте, га? То я вас навчу. Прийдете за годину.

А за годину заступник Павлова оформлював на роботу... родичку начальника планового відділу контори. Побачивши перед собою тов. Стрельченко, він сказав:

— Товариш Павлов вважає, що ви не можете виконувати відповідальної роботи. Ви самі розумієте, у нас карткова система, а це справа складна-пресkладна. Ні, ні в якому разі не можемо вас оформити.

В той же час Павлов у своєму кабінеті гримав на Вечеславцеву:

— Як це ви насмілились прийняти на роботу особу, якої ви не знаєте?! Хіба мало всіляких пройдисвітів вештається по місту? Ви що, хочете, щоб я в тюрмі за вас сидів? Не діждетесь цього, не діж-де-тесь!

На цьому не кінець справи. Тов. Стрельченко звернулася з скаргою до міських організацій. Відділ кадрів міськкому КП(б)У надіслав до Павлова офіційне відношення з проханням прийняти тов. Стрельченко на роботу як демобілізованого офіцера Червоної Армії. А Павлов... Павлов поклав резолюцію: «Буде так, як я сказав»...

Дехто може подумати: у Павлова звичайна манія величі, або, інакше кажучи, тихе божевілля. Та ні, справа не в тому. Просто Павлов вкрай обюрократився. Павлов не розуміє, що не ніс існує для табакерки, а табакерка для носа. І що найважливіше: пірнувши з головою в карткову систему, Павлов цілком забув про... радянську систему, в якій немає місця для бездушних самодурів на зразок Павлова.

Немає — і не може бути.

В НЕТРЯХ ДІЛЯЦТВА

Останнього часу жителі міст західноукраїнських областей не можуть нарікати на те, що їм нудно. Майже періодично на мурах кіосків, стовпах, парканах, у пивних, буфетах, ресторанах, у вітринах магазинів з'являються випущені Львівською обласною філармонією строкаті афіші. В них ви прочитаєте, що такого й такого дня, в такому й такому приміщенні відбудеться концерт, в якому візьмуть участь «відомі зірки естради».

І ось квитки продано, завіса йде вгору. Згідно з традицією, першим виступає конферансьє. Він частує вас сивобородими, тисячі разів пережованими анекдотами. Коли ви вже ситі по горло його дотепами і збираєтесь задрімати, вас будить обов'язковий «віртуоз на балалайці» обов'язковою II рапсодією Ліста.

Щасливо пройшовши і через це випробування, ви знову потрапляєте в зону важкокаліберного вогню дотепів конферансьє. Потім якийсь малосилий суб'єкт невиразного віку імітує перед вами ліричного тенора, імітує з таким самим успіхом, з яким коза вдавала б... Карузо. Після чергової навали конферансьє на естраду підтюпцем вибігає молода пара, та ви до кінця цього номера не знаєте, чи вона танцює, чи... ловить мух. Нарешті невтомний (на ваше горе) конферансьє оголошує «гвоздь» програми. Він демонструє вам співачку, яка даремно намагається мімікою і жестами компенсувати відсутність голосу.

Ви махнули рукою на свої, так безглуздо витрачені 50 карбованців і збираєтесь тікати, щоб, чого добрячого, не показали вам іще жінку із риб'ячим хвостом або чоловіка без кісток, коли це на естраду знову виходить конферансьє і з злорадною посмішкою бажає вам «доброї ночі»...

Ще два-три такі «концерти», і вкрай скомпрометовані «зірки естради» поквапливо пакують свої чемодани й безтурботно пурхають до іншого міста.

Рідко-рідко трапляється, що філармонійна каса наскочить на камінь, як це було недавно в Коломиї, де одна з таких халтурних бригад напоролася, на своє лихо, на представника Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР. Здебільшого всі ті «номери» сходять з рук і халтурникам та їх покровителям — керівникам Львівської обласної філармонії.

Директор цієї філармонії тов. Подшибиткін любить посилатися на труднощі, насамперед — на нестачу кадрів. В цьому є частка правди, але що робить тов. Подшибиткін, щоб зберегти й піднести на вищий рівень ті кадри, які є в його розпорядженні? Скажемо одверто: нічого.

Вже довгий час основним лозунгом керівників Львівської обласної філармонії є: «Гони монету!» Заради цієї монети вони зреклися того, чому зобов'язалися служити: мистецтва. Заразившись меркантильним шалом, вони розсилають по всіх усюдах концертні бригади, не цікавлячись ні складом цих бригад, ні програмою концертів.

Ця «золота гарячка» не дає їм навіть змоги особисто познайомитись з своїми працівниками, тим-то часто, аж надто часто трапляється, що заступник директора тов. Церлюк, побачивши перед собою актора філармонії, ставить йому не позбавлене мимовільного гумору запитання:

— Хто ви такий і що ви у нас робите?..

Чомусь особливу увагу приділяють тов. Подшибиткін і Церлюк обслуговуванню кінотеатрів. Як тільки на вулицях Львова зажевріють перші ліхтарі, можна побачити невеличкі групи спітнілих людей, що, засапавшись, перебігають з одного кінотеатру в другий. Це працівники філармонії... виконують завдання своїх керівників...

Керівники Львівської філармонії, застрявши по вуха в нетрях діляцтва, втратили з поля зору таку очевидну істину, що радянське мистецтво аж ніяк не сполучне з безпринципністю, безідейністю...

Тт. Подшибиткін і Церлюк не розуміють цього, або не хочуть зрозуміти. Тим гірше для них.

З ПРОМОВИ НА VI СЕСІЇ ЛЬВІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ДЕПУТАТІВ ТРУДЯЩИХ (18.02.1949)

...Далі, товариші, ще одне питання: на вул. 1 Травня є прекрасний бульвар. Цей бульвар заасфальтований від Оперного театру до пам'ятника Собеському. Треба конче заасфальтувати і ту частину його, яка тягнеться від пам'ятника Собеського до пам'ятника Мадонни, тому що після дощу не можна цю частину бульвару пройти.

На закінчення декілька слів у зв'язку з виступом тов. Мельницького. Товариші! У Львові був збудований прекрасний будинок під лікарню для туберкульозних за кошти робітників міста Львова. Це найкраща будівля міста Львова, де б туберкульозні хворі мали прекрасну лікарню.

Коли тов. Трегуб був зав. Облздороввідділом, він взяв цей будинок під Охматдит. Ніхто нічого не має проти дітей і матерів. Але коли цей будинок більше підходить для туберкульозних хворих, то треба ставити питання про його звільнення перед відповідними організаціями, бо будинок, де перебувають зараз туберкульозні хворі, не відповідає своєму призначенню, крім того, навколо цього невеличкого будинку знаходяться і дитячий будинок, і дитячий будинок для немовлят, студентський гуртожиток Політехнічного інституту, величезні житлові корпуси, де дуже багато дітей. І я вважаю, що коли зоставити там і надалі лікарню для туберкульозних, то це значить розповсюджувати заразу. А мені здається, що з цим треба повести рішучу боротьбу (Оплески).

БРЖУХО-МОВА
(Чернетка наукової роботи)

Ця моя робота — плід довгих і кропітких лінгвістичних дослідів. На щастя, результати цих дослідів перевищують мої найсміливіші сподівання: я відкрив нову мову.

Творцем цієї мови є невеличке плем'я, назване мною умовно племенем «ульзів». Воно розташоване у Львові, в будинку управління Львівської залізниці, на розі вулиць Гоголя та Міцкевича.

Цікаво, що «ульзи» користуються своєю мовою не тільки у себе вдома — на розі вулиць Гоголя та Міцкевича. Констатована мною вроджена любов до залізничної справи призвела до того, що в їх руках опинилися всі керівні посади на Львівській залізниці. Підстьобувані племінним честолюбством, «ульзи» протягом короткого часу зуміли зробити свою мову офіційною мовою підвідомчої їм організації. Це найсильніше відбилося на станціях, чимало яких пишеться вже сьогодні «ульзівськими» назвами, що мають інколи лише дуже далеку схожість з відомими тут досі мовами: українською та російською.

В 9 кілометрах від Львова є районний центр, що по-українському і по-російському зветься «Брюховичі». Та якщо ви схочете поїхати туди поїздом, то ви потрапите не до Брюхович, а до «Бржуховице», таку-бо назву прочитаєте на квитку і на станційному будинкові.

На лінії Львів — Київ є село Задвір'я (рос. Задворье), вславлене розгромом білополяків у 1920 році. Залізничній станції Задвір'я «ульзи» дали свою назву «Задвурже». Розташоване на цій самій лінії місто Золочів зветься «по-ульзівському» «Злочів», чепурненька станція Борщевичі зветься «Барщовіце», старенька Скварява — «Скваржава, а мальовничий Куткір (рос. Куткор) — «Куткорж».

Не уціліла від «ульзів» і Рясна Руська, яку вони перейме-

нували на «Рженсну Руську». Буцнів (рос. Буцнев) уже сьогодні не Буцнів, а «Буцнюв», Полтва уже не Полтва, а «Пелтев»; Підмонастир (рос. Подмонастырь) уже не Підмонастир, а «Подманастерж», Заболотці (рос. Заболотцы) вже не Заболотці, а «Заблотце». Станція Росоховатець (рос. Росоховатец) іменується тепер «Росоховацец», а станція Рихтичі (рос. Рыхтичи) — «Рихцице» (!).

Своєю мовною експансією «ульзи» охопили вже не тільки Львівщину й Тернопільщину, але й північні схили Карпат. Так, наприклад, зникла вже навіть з офіційного залізничного покажчика підгірська станція Синевідське Вишнє (рос. Синеводское Вишнее), а на її місці красується «Сыновудзко Выжне». Така сама доля спіткала станцію над Прутом «Матіївці» (рос. Матеевцы); її перейменували «ульзи» на «Матийовце». Станцію Криве вони ще більше викривили, охрестивши її ім'ям «Крживе» і т. д., і т. д.

Мова «ульзів» не терпить прозаїзмів, вона дуже поетична. Це моє твердження можу ілюструвати яскравим прикладом. Між Львовом і Перемишлем споконвіку існує містечко — а тепер районний центр — Судова Вишня. Вроджена нехіть до слова «суд» і вроджена любов до краси спонукали «ульзів» дати станції більш поетичне ім'я, і вони назвали її «Садова Вишня». Правду кажучи, це нікому не заважає, і поряд з містом Судова Вишня мирно уживається станція Садова Вишня. Ніхто ще від цього не захворів ні в Судовій Вишні, ні в Садовій Вишні.

Характерною рисою мови «ульзів» є те, що більшість іменників у них не відмінюється. Та й як відмінювати такі іменники, як «Рихцице»? Рихцице, Рихцицого, Рихцицому...

Ні, так можна бог знає до чого добалакатися!

Всі наукові дані вказують на те, що мова «ульзів» споріднена з слов'янськими мовами, дарма, що в ній є елемент французжчини: замість станція Красне (рос. Красное) «ульзи» залюбки говорять «Красне́», наголошуючи перший склад від кінця.

Дехто з дослідників вважає, що мова «ульзів» перебуває під сильним польським впливом, проте такі думки не витримують наукової критики: Криве по-польському не «Крживе», а Кшиве, і Рясна не «Ржненсна», а Женсна.

Сподіваюся, що моє відкриття збагатить скарбницю світової лінгвістики, а невідоме досі плем'я «ульзів» моя робота виведе на денне світло разом з їх мовотворчим талантом.

P.S. Невідомі мені люди розпускають чутки, ніби я помиляюся, ніби справа тут не в мові племені «ульзів», а в недостатній письменності деяких керівників Львівської залізниці. Маю надію, що шановна редакція дасть належну відсіч негідним витівкам осіб, які намагаються попсувати таким чином мою наукову кар'єру.

Ярослав Галан
дійсний член-кореспондент «Перця»

БІОГРАФІЧНІ МАТЕРІАЛИ

ЩОДЕННИК

1948

10 січня

Сонячний день; четвертий чи п'ятий підряд, температура — березнева; несамовита і — тривожна зима. Вже 12-й день нема від Шипова звістки про долю п'єси. Кажу собі: «нема чого хвилюватись, ти ж давно вже примирився з тим, що твоя «Пісня» не побачить сцени. А все ж — таки трудно і важко примиритись; це ж моя рідна дитина, це частка мого «я». «Косе пісі обида» особливо, коли воно переконане в своїй правоті! Мені кажуть: «тема ді-пі тепер неактуальна». Невже ж неактуальні уже Шіллера «Дон Карлос» тому тільки, що немає вже короля Філіпа? Трагічна картина, коли розумні люди говорять мовою глупоти.

31 січня

День несонячний, але температура наближається до квітневої. Якщо так далі піде, то за 2—3 тижні співатимуть солов'ї. Може, це в зв'язку з 30-річчям Радянської України. До речі, роковини були святковані дуже урочисто, навіть я одержав орден («Знак Пошани»). Чому тільки «знак» (о людське честолюбство), бог і Грушецький знає. Мабуть, обидва вони вирішили таким чином перевиховувати мене (смирись горделивая душа!). Тільки навряд чи з цих заходів що-небудь вийде. Найбільший мій гріх у тому, що не вірю ні в бога, ні в Івана Самійловича. Перший, треба гадати, буде достатньо розумний, щоб простити мені це; другий, за відсутністю цих передумов, не простить ніколи.

28 січня скінчився процес Олександра Барвінського. Цей типовий представник українського націоналізму ого-

лив себе, й було більше смішно, ніж гидко. Це вже класичне низькопоклонство перед Заходом. Треба було бачити, з якою побожністю дивився підсудний на гестаповця Гнорра, який, до речі, свідчив проти Барвінських...

Про п'єсу не забув, але примирився з долею. Земля їй пером, дарма, що ховаю з нею частку моєї душі. На «нет» та ще на «нет» комітету розправи з мистецтвом, суда нет. За цілий місяць перекладач її Шипов не написав до мене ні слова. Не знаю, чому: з меркантильних міркувань, чи просто тому, що йому незручно. Даремно наробив вітру хлопець.

24 лютого

Перша година ночі, тільки-но повернувся з театру ім. Заньковецької, куди викликав мене Стефаник для зустрічі з Гундоровим. Машина підвезла мене до половини Кадетської, лишилося йти пішки 150 кроків, та в мене так забило дух, що ледве доволікся додому. Серце, серце, мої дорогі, зносилось. До того ще випив трохи у Шифриних (день Червоної Армії). Наближається весна, й я повинен би радіти, та не радію, бо знаю, що під літнім сонцем моєму серцю буде ще важче працювати. Досі захекувався, тепер немов тяжкий камінь лягає на груди й давить.

Гірше за мою хворобу те, що я вже не вмію радіти дрібним радощам. Боже, як страшно я злінився за ці 1 1/2 роки! Пишу «дрібними», бо великі радощі не дані мені долею. Посиленими — як на мене — темпами перекладаю книжку Шмаглевської. Ця робота дозволила б мені хоч трохи заглушити мій розпач, як би не те, що треба думати про хліб насущний, про гроші. А з ними щораз гірше, бо заробітків щораз менше — вони нікчемні. З Марією було б ще сяк-так, але ж доводиться слати ще і до Москви 1000 крб. щомісяця.

Моя рана з «Недоспіваною піснею» вже, було, гоїлася, як знову роздряпали її багатообіцяючі телефони від Гундорова й Дм. З. Мануїльського (дзвонили їх помічники). Строк, визначений Дм. З. минув, а відповіді так і немає.

Гундоров же не може більше нічого сказати, як те, що він передав п'єсу Голікову... Гівно буде з цього.

Ага! Київський «комітет розправи з мистецтвом» оголосив 11 лютого «рішення жюрі»: 2-у премію дістав Дмитерко за «Ватутіна», третю Мокрієв (!) і Суходольський, мені ж дали «заохочувальну», при чому прізвище моє поставили на самому кінці та ще й петитом. Надобавок написали: «Рішенням жюрі від 12 грудня 1947», щоб виплатити 10 % номінальної суми, тобто 500 крб. Чим не халамидники?

Я був би дуже радий, якщо б не довелося мені більше повертатись у цьому щоденнику до теми п'єси. Непогано також було б, якби я мав змогу повернути 6250 крб. авансу Всесоюзн. комітетові в справах мистецтв за п'єсу, яку збираюся для нього писати.

Я люблю Марію, дуже люблю. По традиції, кілька слів про погоду. Тижні два тому повернулась зима, був досить сильний мороз, а сьогодні знову каша. А втім, чи не все одно?

Вже друга година. Навіть мій Боїнька звився клубком на фотелі під грубкою й спить сном блаженних. Лягаймо й ми, друже, бо й ніщо більше не залишається робити.

20 березня

Ні, не співають солов'ї, і не скоро, мабуть, співатимуть. Уже другий день досить сильний мороз, а сніг у полі — вище колін. Заїдають злигодні. Марія позичає де тільки може, та скільки можна позичати? Нечаєва Н. Ол. вирішила друкувати «Під золотим орлом», підписав навіть договір (на 4 аркуші), однак грошей у видавництві біг — дасть. Два місяці тому послав до Москви у Слав. комітет велику статтю польською мовою; вона, виявляється, і досі ще «в роботі». Від Дм. З. відповіді в справі п'єси так і не одержав. Написав у Кремль; цікаво чи і яка буде відповідь. Боюся, що й це нічого не поможе; в найкращому випадку діждуся дипломатичного листа: «з уваги на», «недоцільно», вимагає грунтовної переробки. Звернулася до мене

Свердловська кіностудія. Навряд чи і з цього щось вийде. Песимізм? Ні, твереза оцінка умов, коли право на сценічне життя має лише свята посередність на подобу «нешкідливої» американської жувальної гуми, осолодженої до того ж корнійчуковським сахарином.

Гундоров вимагає happy endy, тобто поцілунка в діафрагму,— невідомо чого ще захочеться, якщо взагалі захочеться. Так, обіцяв не повертатись до цієї теми і все ж — таки повернувся... Чим не «впертість «графомана»? Ніхто з киян не відповідає на мої листи. Мовчить навіть Агата Турчинська. Зневажливе ставлення чи докори сумління? Мабуть, ні одне, ні друге, а просто, неохайність.

29 березня

Бойчик уже п'ятий день хворіє. Вчора, після ін'єкції, було йому краще, сьогодні, здається, знову погіршало. Боюся, щоб не повторилася історія з Бобом. Свердловська кіностудія наполягає, щоб я виїхав туди. За що та й чого? Мені й тут холодно, зрештою, знаю що й з цього нічого не вийде, як не вийшло з Москвою. Якесь фатум; не знаю тільки, в якому мундирі цей фатум ходить.

Життя у Спілці «буяє» (люблю це слово).

Як бачу, М. Рудницький лишився вірний собі. Кілька днів тому він виступив в університеті з «самовикриттям», яке було нічим іншим, як безсоромною демагогією. Великий жаль, що більшість аудиторії мав за собою. Шкодую, що восени заступився за нього. Він був безпринципним крутієм і таким буде до кінця днів своїх.

Організовується виїзд літераторів у райони. Збираюся їхати і я; засидівся тут до несхочу.

31 березня

Вночі з 29 на 30 дзвонив із Москви Шипов. Дістав через Гундорова відповідь від генерал-полковника Голікова. Той сказав, що вважає п'єсу за найкращу з усіх написаних досі на цю тему. Та водночас поставив вимоги,

які зводять нанівець усі надії на її постановку. Він хоче, наприклад, «щасливого кінця», й чимало ще чого він хоче. Довелося сьогодні написати Шипову, що я категорично відмовляюся піти назустріч цим дивовижним вимогам. Таким чином, causa finita. Чекаю ще відповіді з Кремля, але навряд чи вона матиме якийсь вплив на долю заживо похованої п'єси.

Сьогодні другий день весни. Було б легше на душі, якби нетяжка — за всіма даними — хвороба Бойчика. Невже ж і цей мій друг покине мене?

5 квітня

У нас уже тиждень весна. Позавчора їздив з Петром і Стефаником у Ново-Яричівський район. Бідний Пугач зовсім вимотався, на додаток живе, як бідний швець (передчасно пустили його самопас). Побували в новому колгоспі (Запитів). Бояться сіяти, кажуть: «вони прийдуть і уб'ють». Та тут, мабуть, не тільки те. Дядьків бентежать чутки про війну. Незабутні фігури голови колгоспу й його заступника. На дворі сонце й тепло, а обидва сидять у шапках за маленьким столиком. У голови на чолі величезна гуля й непоголене лице; в заступника, молодшого, на голові малесенька кепка; він хвилюється, то червоніє, то блідне.

...Бойко все ще хворий. Не їсть нічого, температура 40. Я переконаний, що це чумка. Боюся трагічного кінця. Всеньку майже ніч пересидів над умираючим Бойчиком. Тепер також сиджу й плачу. У нього раптово виникло гостре запалення легенів. Слухаю, як стогне, й відчуваю, що сам волів би хворіти. Тепер я знаю, що таке любов, чиста від похоті, чиста від мат. інтересів. І знаю, що таке розпач людини, якої не милує доля. Навіщо тільки Марія зв'язала свою долю з долею такого невдахи. Боюся за неї, бо люблю. Щораз переконуюся, що я не заслужив такої дружини. Вона — свята якась.

8 квітня

О шостій вечора умер Бой. Стогнав перед смертю людським голосом, шукав очима Марії. Вона запізнилася на 5 хвилин. Я не знаю, що мені далі робити.

8 травня

Рівно місяць з дня смерті мого дорогого друга, рівно місяць не брався за перо. Моє серце не забуде його до останнього свого удару. Спи, Боїнька, і чекай мене.

Сьогодні був у горківчан, «переглядав» п'єсу Шапіро «Ділові мрійники» («На порозі життя»). Ні, з Шапіра не буде Шекспіра. Гірше. Це цинізм, помножений через лицемірство і брехню. Проте ця п'єса, кажуть, рекомендована й навіть доручено нібито грати її МХАТові... Це не тільки паскудна цукерка, але й отруйна, бо глибоко знеохочує глядача до ідеї, якій вона повинна би служити. Тут уже я нічого не розумію...

З Москви знову були «сигнали» в справі «Недоспіваної». Навіть викликали. Шипов і Борщаговський обіцяли гроші на дорогу. Скінчилося це так, як мусило скінчитися. Пописали, потелеграфували, подзвонили і — затихли. Господи, хоч би лишили мене, нарешті, вже в спокої! До речі, все те — жалюгідні результати мого листа. О моя sancta simplicitas!..

1 червня

Вже другий день понура осіння погода; дощ не втихає ні на хвилину. У мене відновився цей нещасний плеврит. Й не дає мені змоги працювати.

29 травня Марія принесла чудове 6-тижневе цуценя: закопанську вівчарочку. Назвали Джімом. Та навряд чи ми довго радітимемо ним. Ось уже третій день Джім не може нічого їсти, тане песеня на очах. Якесь собаче фатум нависло над нашою хатою. Ознаки хвороби такі самі, як і у Боя.

Ще два слова про «Пісню». Надіслав у Головрепертком і ЦК листа, що не маю мат. змоги приїхати до Москви. На цьому й край. Порядно помучився над сатиричною п'єсою «Геракл воскреслий». Цікаво, чи зрозуміють і чи використають хоч би лише в «Перці».

Хочеться, дуже хочеться написати нову п'єсу. Якщо й напишу, то тільки до друку. Цих комітетських шальвір маю вже по самі вуха.

3 червня

Почуваю себе щораз гірше. Ще щось гірше, мабуть, ніж звичайний плеврит. Температура невисока (37,1), але сили покидають мене. Зате починають шаліти нерви. Невже ж і насправді піду на цей раз шляхами Бойка?.. З завтрашнього дня на роботі у Марії починається аврал, доведеться зранку до ночі лежати самому, з думкою про те, що там мучиться, працюючи до сьомого поту, дорога істота. Важко бути оптимістом.

9 червня

Я хворий уже другий тиждень. Вийшов учора до поліклініки й в результаті стан іще погіршав. Сиджу цілісінький день на самоті, Марія повертається з роботи тільки пізно ввечері. Діється щось неймовірне. В моєму житті немає тепер ясного промінчика, немає дослівно нічого, що б могло викликати хоч би тільки слабку усмішку. Самі прикрощі і самі невдачі. І це не тільки в мене: немає людини, яка б сказала мені щось радісне, щось, що дозволило б мені радіти, принаймні, з радості інших. Кожне їх слово отруєно болем, невірою і розпачем, приходять лише зі скаргою або словами обурення.

На додаток очорнили мене, зарахувавши в «декабристи...» В ревізійному акті написано чорним по білому: нібито я поклав в В-во 2400 крб. старих грошей, а після реформи взяв нові. І це після того, як бухг. цього ж В-ва змусив Марію взяти 5000 крб. обезцінених грошей. Це

після того, як я не взяв ні единого крб. нових грошей. Це, нарешті, після того, як я цілий грудень перебував в Москві і таким чином не міг мати нічого спільного — навіть якби хотів — з валютними аферами. Таке лише зі мною могло трапитися! Коротше кажучи: самі подарунки долі.

13 липня

Я знову хворий. Опухли шийні залози, співаю, як півень. Знову дає про себе знати плеврит. Необхідний виїзд на південь, але — за що? Всі можливі заощадження поглинає родина Марії (мама і Женя). Цього місяця в зв'язку з їх проектованим приїздом вислали їм уже 1400 крб. і хто зна, чи ще більше не доведеться послати. Якби не Марія, у мене давно вже ввірвався би терпець.

8 серпня

Маріїна мама й Женя приїхали 29 липня. Сьогодні ми втрьох разом з Джімом ходили за місто, запрошені Паньковом. Було досить приємно: сонце, трава, вітер, шум дерев, а надвечір далеко вогні міста.

10 днів тому (29) скінчив брошуру на закарпатські теми й надіслав до Києва; відповіді поки що немає.

Морока з видавництвом «Вільна Україна». Може, нарешті скінчиться. Був у Грушецького, висловив свою думку. В результаті Богодіст дістав по голові і обіцяв робити лише те, що до нього належить. Дуже важко погодитися мені з ставленням властей до єврейського ансамблю. Запізніла відрижка Пуришкевичівщини? Гірко бути свідком таких речей на 31 році існування радянської влади... «Геракла» надрукували, нарешті, але лише в зах.-укр.-виданні і у вкрай скороченому вигляді (пропущені найкращі місця).

1949
1 січня

За цей час багато де довелося побувати, багато дечого довелося пережити. Цілий вересень перебув (з Володею Бєляєвим) у Коктебелі. Шторм, вітри, досить вульгарної розваги й багато нудьги. Потім умовили мене поїхати до Москви, за викликом журналу «Новый мир». Понад 6 тижнів просидів над роботою. Здав, але й досі не дістав ні грошей, ні відповіді, хоч договірний термін давно вже минув. То Симонов захворів, то Кривицький, якому, до речі, стаття не сподобалася,— а взагалі — багато цинізму й байдужого ставлення до людини. З вахтанговцями підписав договір на п'єсу (комітет переключив на їх театр). Не вірю ні трохи в удачу. Песимізм? Ні, твереза оцінка умов і (свого) настрою!

Перекладаю «Сестри», п'єсу Слеп'ян. Виявляється, гангстерики з УТТ мене вже попередили. Я маю від авторки монопольне право на переклад, але навряд чи це цю зграю загнуздає. Ті Владки й Куниці за сотню крб. пішли б і на шибеницю.

В Москві жив трохи в готелі «Москва» (кімн. 829), трохи у тещі.

Сьогодні в день Нового Року пішов дощ і над брудним містом засяяла веселка.

Джім росте, як на дріжджах. Добряга, лінивий, розпещений, але милий моєму серцю бродяга.

Цього року дістав обмаль новорічних телеграм. Майже цілком вийшов з моди.

Нечаєва дуже переживає лихо, що її спіткало. Цікаво, чи й насправді її сумління таке чисте? Поки що виявлено, як злодіїв і шахраїв — Бойка, Ольман (і Федоренка).

Всі сподівалися серйозної знижки цін на продукти першої потреби.

Кілька днів тому Фадєєв виголосив на пленумі промову на захист п'єс на зразок «Хлеб наш насущний» і суворо

засудив Борщаговського, Мальгіна, Погодіна. Дехто вважає, що це вже остаточна ліквідація критики.

Пішли у відставку Грушецький і Козирів.

П'єса «Під золотим орлом» остаточно заборонена, така сама доля спіткала також «Їх обличчя». Замовлена брошура так і успокоїлась у чиїсь шухляді...

12 січня

Почав працювати над новою п'єсою.

27 січня

«Почав працювати» 15 днів тому, але небагато з цього виходить. Досі не можу нічого цільного сконструювати. Фрагменти, епізоди, деталі, а далі — ні кроку. Строк здачі п'єси вахтанговцям: 1 квітня...

24 травня

5 травня скінчив п'єсу («Любов на світанку»). Тиждень тому послав її Шипову для перекладу. Чомусь її доля мені майже байдужа. Може, тому, що писав її лише місяць, а може тому, що я не дуже задоволений нею. Сьогодні вночі дзвонив до мене Шипов. Каже, сподобалася, одначе театр Вахтангова виїжджає у Кузбас на 2 місяці, а це затримає — дуже, зрештою, сумнівну розв'язку. Місяць тому п'яний працівник МВС (з місцевих) Мигалина побив мене в Ужгороді по голові без найменшого поводу з мого боку.

Сьогодні скінчив нарешті перекладати «Дими над Біркенау» Шмаглевської.

В Берегварі написав з Тасіним документальний сценарій. Про свого «співавтора» згадую з почуттям недвозначної огиди. Дрібний, вонючий, брудний халамидник. Інакше кажучи — одеська воша.

Сьогодні бачив у заньківчан 3 дії (на 4-й не висидів) Вірти «Змови приречених». Її автор чудово поєднує в своїй особі безпорадність дитини й цинізм професій-

ного спекулянта. Невже ж можна і треба так профанувати великі ідеї? Гра акторів була на рівні п'єси. Кілька днів тому бачив там же «Пізню любов» Островського. Грали її по-людському (якби не афектована Коломийцева).

5.VI.49.

«Я груб, но жизнь груба,— что
многие узнали!»

. . . .

«...Старый мир нас пошлостью своей
До тошноты томит,— столь шумно в нем и гадко;
Страстишки мелкие взамен больших страстей,
Интрижки грязные и браки для порядка,
Где девку Гименей обязан озарять,
В которой только муж не распознает блядь».

(Дж. Байрон «Дон-Жуан», пісня IV, с. 17,
в перекладі Г. Шенгела)

Виявляється, перша половина перекладу «Дими над Біркенау»... пропала. Нечаєва каже, що сховав її Богодіст, а Богодіст обвинувачує в цьому ж Нечаєву. Більш правдоподібне це друге. Сьогодні, після того, як я побував у слідчого, не підлягає для мене жодному сумнівові, що Нечаєва хамка і аферистка.

29.VI.

17 червня я був прийнятий первинною парторганізацією в кандидати партії.

Марія вилетіла вчора в Київ, а звідти мала сьогодні виїхати поїздом у Феодосію. Я не зможу вилетіти раніше, ніж 2-го липня, хоч путівки дійсні з 1-го числа.

Обл. прокурор Прокопенко розпочав, нарешті, 24-го м. м. слідство в справі оперного театру. Це сталося через кілька днів після моєї заяви (в зв'язку з відповіддю Бурлацького на заяву Бєляєва). Цілий червень триває небувала холоднеча й падають дощі. Боюся за урожай.

3.VII.

Завтра вилітаю в Коктебель. Все нібито гаразд, тільки дуже жаль покидати Джімку.

30.VII.

Вчора прилетів, сьогодні досвіта повернулася поїздом і Марія. Вчорашній день, чи, точніше кажучи, остання ніч була для мене дуже тяжкою. Я спромігся, нарешті, ознайомити з «Любов'ю на світанку» Алексєєва. Його думка про п'єсу — розтрощуюча для мене, і що найважливіше: я відчуваю, що в основному він має рацію. Дуже гірко мені це усвідомити, ще важче — пережити. Невже ж я й насправді не здатний залишити щось вартісне після себе, крім дитини (якої у мене, до речі, також немає...)? Тепер я розумію, чому Шипови ввесь час мовчали, особливо прикро мені перед вахтанговцями: вони, як і я, чогось більшого чекали від мого таланту...

Правда, я чомусь сподівався такої розв'язки, але горе моє від цього не стає легшим.

Цікаво, що на цей раз так скандально підвело мене моє критичне почуття.

3.VIII.

Вчора вночі дзвонив до мене Шипов. Сказав, що здав театрові переклад 1 серпня. На його і Анни Михайлівни думку, п'єса дуже добра, глибоко зворушлива (каже, плакали обоє). Кому тепер вірити?

5.IX.

Сьогодні Маріїна мама і Женя виїхали до Москви.

Джім уже сьомий день хворіє. За всіма ознаками, це чумка. Історія вперто повторюється, та не як фарс, а як трагедія. (Коби хоч на цей раз скінчилося фарсом!).

Сьогодні послав Назаренку (в ЦК) листа про діла Чабаненка й Куниці з Управління театрів у Києві. Я переклав Савельєва «Повесть о неизвестном человеке», але Чабаненко навіть не відповів на мою пропозицію скласти зі мною договір...

30. IX.

Днів 10 тому мене викликали в ЦК. Тричі був у Назаренка. Позавчора засватали мене в Обкомі на посаду завідуючого облвідділом мистецтв. Тепер чекають на затвердження ЦК. Коби відтягли якомога найдовше...

Кінець вересня; майже цілий цей місяць була ясна, винятково тепла, майже літня погода.

Джім здоров.

Вчора вночі дзвонив до Шипова; говорив зі мною мінорним тоном. Очевидно, вахтанговці «Любов» не гратимуть.

З моїм перекладом п'єси Савельєва вийшло те саме, що й з «Сестрами». Куниця повідомив мене, що п'єса перекладена вже Панчем...

Недавно скінчився процес колишніх керівників в-ва «Вільна Україна». Мелешко дістав 20 років, Нечаєва, Ольман, Бойко — по 25. У Пархоменко й Малкіна також рильце в пуху.

12. X.

Вчора послав телеграму до УЗАПу: «Богодіст відмовляється сплатити гонорар за переклад книжки Шмаглевської».

З Москви ні гу-гу. Забули вже, мабуть, і про мене і про мою п'єсу.

Вже кілька днів хворію на грип, почалася, значить, осінь. Марія вже скоро місяць, як працює в музеї Леніна: бачу її тільки ввечері. Виглядає гірше, бо їсть усього двічі на день.

З моєю посадою поки що, на щастя, тихо. Коби так не затвердили в Києві. Все одно при таких керівниках, як Чабаненко, я нічого тут не вдію й нічого не зможу змінити.

Погода сонячна. До вчорашнього дня віяли холодні вітри, сьогодні значно потепліло.

Я записую погоду, бо це в значній мірі допомагає мені відтворити в уяві картини минулого. Тепер пів на першу. Джім на балконі гріється на сонці й ловить мух. Просто весняний настрій.

Сьогодні позичив у Стасі 500 крб., хочу купити інший радіоприймач.

З ЛИСТІВ ДО Н. Я. КАМІНСЬКОЇ

28 червня 1946 р.

...Був кілька разів у місцевих театрах. У Заньковецької бачив «Він прийшов» Прістлея. П'єса написана так добре, як лише, мабуть, англійці можуть п'єси писати. Тільки ця гра... Чи треба, чи не треба актори вирячують очі, чіпляються меблів, як потопаючий соломинки, роблять розпачливі зусилля, намагаються приховати від глядача очевидний факт, що мають на дві руки забагато. Якщо це актриси, то обов'язково «переживають»: закочують очі, піднімають лікті до самої стелі і перебігають з одного місця сцени на друге стрибками смертельно пораненої сарни. «Інспектор» в їх виконанні також оригінальний: бажаючи, мабуть, наблизити образ інспектора до дійсності, актор вирішив говорити з англійським акцентом. Насправді ж говорив типовим акцентом одеського єврея: вважав, бідолаха, що цей акцент буде найближчий мові Шекспіра. Так виглядає на практиці наша «блискуча ізоляція».

16 жовтня 1946 р.

...Як бачите, я зовсім виходжу з курсу, як публіцист. Майже ніде й нічого мого не друкують (за винятком «Рад. Львова»), чотири останні мої статті (плід 4-тижнів роботи) забракували, а редакція замовляє вже тільки святкові статті (до всіляких роковин), чого я не вмію робити. Хто його знає, може, це й краще, бо змусить мене спробувати своїх скромних сил у літературі. Тільки з чого жити?..

Кінець 1946 р.

...Цікавитесь, може, як у нас з критикою? Дякую, все начебто в порядку. Я, поки що, уцілів і тимчасово ходжу праведником серед місцевої плеяди наклепників, пошля-

ків, опорочувачів, сіячів усілякої гнилі і їм подібних типів. Нічого, можна жити.

До речі, може, ви порадите мені, як писати до «Перця», щоб не бути при цьому пошляком і скалозубом? Я бачу поки що один лише вихід: повиривати собі зуби...

ЛИСТ ДО Ю. І. НАЗАРЕНКА

Львів, 6/I 48

Дорогий Георгію Йвановичу!

Від усієї душі дякую Вам за вітання. Ваші похвальні слова на мою адресу, може, не зовсім мною й заслужені, проте дуже приємно одержати їх від Товариша, в щирість і зичливість якого немає підстав не вірити.

Щиро сердечно дякую та з свого боку бажаю Вам здоров'я і щастя.

Щодо «Недоспіваної пісні», наші бажання сходяться. Коби тільки так само думали й того самого бажали вершителі долі цієї п'єси, тоді все було б гаразд...

З сердечним привітом
Я. Галан

ЛИСТ В ЦК ВКП(б)

8 марта 1948

Мне крайне неприятно, что приходится Вас беспокоить вопросами отнюдь не государственного значения, но иного выхода не вижу: все мои просьбы по другим адресам неизменно оставались без ответа.

Я — член Союза советских писателей Украины и корреспондент газеты «Радянська Україна». Гражданином СССР являюсь с 1939 года, то есть со дня освобождения Красной Армией моего родного города Львова. С 1924 года работал в революционном подполье, в 1929 году вошел в объединение революционных писателей Западной Украины. Как и другие мои товарищи, подвергался гонениям, арестам и т. п. Несмотря на то, мы работали, и работали временами неплохо, в 1932 году польские власти закрыли нашу организацию и ликвидировали наш журнал, а части товарищей пришлось перейти на нелегальное положение. Ввиду обострения режима, я потерял возможность ставить свои пьесы на сцене.

С 1939 года по сей день я работаю публицистом. За эту работу Партия и Правительство наградили меня орденами «Знак почета» (дважды), медалью «Партизану Отечественной войны» второй степени и медалью «За трудовую доблесть».

В 1946 году я решил вернуться к самому любимому мной роду творчества — к драматургии. Основанием для моей пьесы послужили материалы, собранные мной во время моего пребывания в Нюрнберге, куда я выехал в качестве корреспондента «Радянської України» (на процесс главных военных преступников). Тема пьесы — судьба наших «перемещенцев» в американской зоне оккупации Германии.

Примерно 7 месяцев тому назад я сдал пьесу «Недопетая песня» в Комитет по делам искусств УССР. Ее приняли там очень хорошо, заинтересовались ей и театры. «Недопетую песню» включили в объявленный в прошлом году конкурс и отправили в Комитет по делам искусств СССР. С тех пор начались мои мытарства, коим нет иного наименования, кроме как — дикое издевательство над человеком и его творческим трудом.

Это было в августе 1947 года. Прошел сентябрь, октябрь, ноябрь, а ул. Неглинная молчала. Только совершен-

но случайно я узнал, что моя пьеса запрещена и Комитетом и ГУРКом. Я выехал в Москву, пошел в ГУРК. Там сказали мне примерно то же самое, что в письме, направленном украинскому реперткому (изложил т. М. Добрынин).

При этом т. Гужевским мне было сказано, что, если я учту эти замечания, пьеса будет разрешена к постановке. Я соответствующим образом переработал пьесу, и, согласно требованиям ГУРКа, дал новое название: «Под золотым орлом». Слабо зная русский язык, я дал ее хорошему переводчику и в конце декабря сдал новый вариант в Комитет и ГУРК. Между тем моей пьесой заинтересовались московские театры им. Вахтангова и Театр драмы и комедии, но все попытки руководителей этих театров добиться разрешения на ее постановку потерпели крах. Почему? Официального ответа не последовало, т. Храпченко ограничился многозначительным ответом-советом: «скользкая тема».

И вот в вышедшем с опозданием ноябрьском номере органа Комитета «Театр» (статья работника Комитета В. Залесского «После конкурса») я нашел совершенно новую и предельно лаконическую для меня оценку моей пьесы: «может посеять враждебные иллюзии».

Два месяца спустя орган того же Комитета («Советское искусство» от 31 января с. г.) выступил с противоположной ее оценкой, назвав ее безоговорочно «талантливой пьесой украинского драматурга». Я воспрянул духом: «наконец разрешат». В феврале откликнулся, наконец, хранящий до сих пор дипломатическое молчание Украинский комитет по делам искусств, объявив решение республиканского жюри, в коем сообщалось, что мне присуждена поощрительная премия...

Горечь незаслуженной обиды смягчила на этот раз надежда, что присуждение премии повлечет за собой разрешение пьесы. Но не тут то было. На направленный Львовским драматическим театром им. М. Заньковецкой

запрос в Москву последовал молниеносный ответ тов. Калашникова: «Нельзя ставить!» Никаких результатов не мог добиться и художественный руководитель Московского театра драмы и комедии. Украинский комитет избрал другую тактику: совершенно ничего не отвечает.

Таким образом, и Комитет (ровно как и ГУРК) не говорят решительно «нет», но и не говорят «да», причем автор находится вне поля их зрения. Это тем более возмутительно, что, согласно неоднократным заявлениям руководящих работников Комитета и ГУРКа, пьеса «имеет значительные драматургические достоинства».

Возникает вопрос: может ли вообще всплыть наружу пьеса неизвестного доселе автора при таком жестко-бездушном отношении Комитета и ГУРКа к советскому человеку и его труду?

С глубоким уважением
Ярослав Галан
Львов — 12, Гвардейская, 18, кв. 10

ЛИСТИ ДО А. Ф. ТУРЧИНСЬКОЇ

Львів, 11/III 48

Дорога Агато!

Хочу Вам сердечно подякувати за грудневого листа й звернутись до Вас ще з одною просьбою.

Я писав у цій справі до Зіни Шпак, але відповіді не одержав.

Як Вам, може, відомо, жюрі ущасливило мене премією (5000 крб.).

Я тепер у дуже важких матеріальних умовах, і це змушує мене уклінно просити Вас дізнатись, при нагоді, в бух-

галтерії Комітету, чи я можу взагалі розраховувати на ці гроші й що я повинен робити, щоб їх дістати.

Пробачте, що турбую Вас, але повірте, що більше немає до кого звернутись...

Що ж Вам сказати про себе?

Цілий грудень я був у Москві. Під натиском Комітету СРСР та ГУРКа я переробив трохи п'єсу й дав їй новий заголовок «Під золотим орлом». Незважаючи на те, вона й досі ще лежить без потрібного штампу. Домагаються дозволу на неї вахтанговці та Театр драми і комедії. Цей останній розпочав був навіть уже репетиції, не чекаючи візи. Це так, між нами тільки кажучи.

Щиро Вас вітаю
й бажаю великих успіхів.
Ваш безталанний Ярослав.

27.IV.48

Сердечно Вам дякую, Агато, за листа! Звичайно, цієї подачки я у них не візьму, в доказ чого надсилаю Вам копію листа, якого я надіслав їм позавчора.

Пишете про «славу»!

Що ви, жартуєте? Теж мені слава! Від такої «слави» із ласки... хочеться заритися під перину.

Це хамелеонське жюрі, мабуть, передчувало мій настрій після оголошення результатів, бо надрукувало моє прізвище на самому кінці й дрібним шрифтом: ачей читач не помітить, і автор не наїсться сорому. Спасибі їм і за те!

Бувайте здорові.
Вітаю з Першим травня.
Ярослав.

З ЛИСТІВ ДО О. Л. ЖЕЛЯБУЗЬКОГО

11 січня 1949 р.

(Відносно відмови дозволу на постановку п'єси Слеп'ян «Сестри» в перекладі Я. О. Галана).

Я... посылаю готовый уже перевод в украинский репертком, заранее отказываясь от договора с Комитетом. Теперь начинается с их стороны саботаж с неизвестным пока результатом.

Что же там делается? А вот что. У них (в Комітеті в справах мистецтва.— *Упоряд.)*, очевидно, есть свой человек в Узапе, который им дает даже еще не готовый экземпляр, но уже с визой реперткома, а они или сами переводят или дают переводить своим соучастникам за известную мзду. 2—3 дня, и перевод готов (факт!!!), касса платит, через неделю-две театр получает пьесу, а переводчики — проценты.

Не удивительно, что эти, пекомые, как блины, переводы — потрясающие по своему качеству. Это даже не издевательство над языком, это уголовщина! Бедные русские драматурги. Они-то даже не предчувствуют, что творят с их пьесами киевские комитетские деляги! Это позор, прежде всего, позор для украинской культуры!..

P. S. «Женитьбу Белугина» перевел, оказывается, «сам» нач... Чабаненко. Вы бы не узнали бедного Островского...

28 серпня 1949 р.

...Но Вы же знаете, что творится. Временами кажется, что потеряна мера хорошего и плохого и что судьба той или иной пьесы зависит от настроений таинственной, капризной красавицы. Кто эта красавица — аллах его знает! Думается, что она многолика, что это просто напуганные

насмерть ведомственные работники, потерявшие компас и мечущиеся между Сциллой и Харибдой трепета. Но как долго это может продолжаться?

Рассказывают, что в Киеве литераторы угощают работников издательств, умоляя их, при этом, не издавать набираемых уже книг... (Что-то совершенно непонятное происходит в Укр[аинском] Управлении театров и реперткоме).

Крупнейший Львовский драм[атический] театр ставит вскоре пьесу редактора местной областной газеты (А. Хижняка «На велику землю» (1949).— *Упоряд.)*. Чушь невероятная и бездарность! Вся конструкция «произведения» держится на сплетне. Кто-то, видите-ли, желая опорочить положительную сельскую комсомолку, заявил в райком, что она-де целовалась с парнем. Как и полагается, подлую клевету праведники разоблачают и все водворяется на свое место. Вещь эта громко рекламируется...

ЛИСТ ДО П. М. ГАПОЧКИ

Львів, 11 серпня 1949

Дорогий Павле Микитовичу!

В лютневому номері «Радянський Львів» з'явився мій памфлет проти Ватікану п. н. «Отець тьми і присні» (на 3 друк. аркуші), номер розійшовся протягом одного тижня. Розійшовся не тому, що памфлет написав Галан, а тому, що його тема цікавить і хвилює читацькі маси.

Мені спало на думку запропонувати надрукування памфлета видавництву «Радянський письменник».

Рибак охоче погодився, я здав рукопис у видавництво. І тут починається моя «дорога бедствий».

Рибак дав рукопис на рецензію тов. Войні, той поставився до моєї роботи дуже схвально й при цьому висловив побажання, щоб її доповнити ще деякими фактами. В результаті видавництво повернуло мені рукопис, а Рибак написав мені листа, що в такому вигляді друкувати його не буде. Я доповним памфлет матеріалами, які були в моєму розпорядженні, й послав Рибакові знову. Через деякий час я дізнався випадково у тов. Войни, що Рибак послав рукопис ще одному рецензентові з МЗС.

Що сталося далі з рукописом — тільки бог і Рибак знають. Мені відомо лише одне: ось уже півроку видавництво марнує роботу, яка могла б відіграти деяку роль в ідеологічній боротьбі з ватіканськими гангстерами. Вміщені в ній матеріали старіють тимчасом, дезактуалізуються, але, крім автора, нікого це не хвилює, а вже найменше — Рибака.

Я пробував надрукувати цей памфлет у львівському видавництві «Вільна Україна», але він «не сподобався» директорові вид-ва Богодістові (є такий). Сьогодні повезу його в Ужгород, може, тамтешнє видавництво насмілиться його видати, хоч і тут сумніваюся, бо ставлення в-ва «Р. П.» до памфлета розхолодить, мабуть, також запал ужгородців.

Я пишу до Вас про цю неприємну справу не тому, що бачу в цьому єдиний шлях до рятунку моєї книжки, бо знаю, що у Вас і без цього справ чимало. Я роблю це на те, щоб показати Вам, в яких умовах доводиться працювати людині, яка, при всіх її недоліках, не хворіє на самострахування...

Між іншим, це вже енна (на щастя, не творча) моя невдача, після п'єси «Під золотим орлом», книжки І. Семанюка «Годі!» тощо. Коли б я знав принаймні сенс цього, легше було б на душі.

З глибокою пошаною
Ярослав Галан.

ДО ПАРТІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИ ЛЬВІВСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ СРПУ

Ознайомившись з заявою Л. БУРЛАЦЬКОГО та відповіддю на неї тов. В. П. БЄЛЯЄВА, я вважаю за свій обов'язок сказати ось що.

Виступ тов. Бєляєва на міських зборах інтелігенції м. Львова, в якому тов. Бєляєв суворо засудив діяльність Бурлацького і Сальмана, був виступом правильним, принциповим і повністю відбивав громадську думку.

Однак на згаданих зборах тов. Бєляєв мав змогу показати лише один бік медалі.

До мене, як до депутата міськради, публіциста й члена художньої ради, неодноразово приходили працівники Львівського театру опери та балету із скаргами на нестерпні умови, що склалися в оперному театрі в результаті господарювання заст. директора Бурлацького, художника Сальмана й завідуючого виробництвом Корони. Вони скаржились на затиск самокритики, на залякування, на цілковите ігнорування законних вимог працівників. Згодом надійшли до мене сигнали про обкрадання керівництвом оперного театру робітників і держави, про зловживання, що їх Бурлацький, Сальман і Корона звели у систему.

Зібравши деякі матеріали, між ними документальні, я звернувся до Львівського обласного прокурора тов. Прокопенка, причому привів до нього трьох свідків, а ряд інших запропонував йому допитати. На жаль, цей мій крок не дав жодних результатів. Майже нікого з запропонованих мною свідків не було допитано, дарма, що з того часу минуло, мабуть, 5 місяців, зате про мої відвідини обласного прокурора виявився поінформованим... Бурлацький.

Законних претензій обдурених Бурлацьким і Сальманом столярів театру не було задоволено й не повернено їм про-

куратурою документів, що дали б їм можливість подати в суд на шахраїв Бурлацького і Сальмана.

Здивований такою поведінкою обласної прокуратури, я звернувся з запитанням до помічника обласного прокурора, тов. Скачка. Він заявив мені, що справа Бурлацького, Сальмана і Корони передана тов. Прокопенком у МДБ. Водночас на таке саме запитання редактора «Львовской правды» тов. Одудько Т. Р. тов. Прокопенко відповів, що ця справа, нібито, занадто заплутана, щоб нею займатися...

Моя дружина, Кроткова М. О., яка довгий час працювала художницею в Львівському театрі опери та балету й мала можливість ближче придивитися до діяльності Бурлацького, Сальмана та Корони, також виявила готовність свідчити проти вищеназваних ділків. Втративши віру в те, що обласна прокуратура надасть будь-коли руху цій справі, вона звернулася до ревізора з Москви, який недавно обслідував стан справ в оперному театрі. Через деякий час по тому ревізор запросив мою дружину і заявив їй, що ревізія підтвердила подані нею факти. Постає справедливе питання: чому ревізор побачив те, чого не може або не хоче бачити Львівська обласна прокуратура?

Люди на зразок Бурлацького, Сальмана, Цейтліна, Корони й Лагуна (головбух театру) є виразками на здоровому організмі нашої соціалістичної держави, й вести з ними боротьбу — обов'язок кожного радянського громадянина, а насамперед працівників прокуратури.

Львів, 16 червня 1949.
Власноручний підпис (Я. Галан)

ПРИМІТКИ

Збірку складають твори різних жанрів, написаних до і після Возз'єднання. Їх єднає високий пафос борця й гостре критичне спрямування. Саме тому вони, підготовлені автором цих рядків для IV тому академічного, найповнішого видання (1977—1980) Ярослава Галана, не пройшли через рогатки перестрахувальників-адептів адміністративно-командної системи.

Твори розміщені за тематично-хронологічним принципом. Деякі побачили світ у періодичних виданнях, інші припадали порохом у різних архівах.

У поданих тут творах Ярослава Галана немає жодного вигаданого прізвища — усі вони існували в житті.

Короткі коментарі до праць, статей, виступів, а також пояснення іноземних слів, діалектизмів, позначених у тексті зірочкою, подаються у «Примітках».

Про українське шкільництво на західноукраїнських землях. Доповідь прочитана Я. Галаном на освітній конференції у Львові 19 січня 1936 р. Уперше надрукована в газеті «Наша праця» 1936, 31 січня).

Заради дохідливості, популярності Я. Галан вдається в ній до загальновживаних тоді полонізмів та латинської термінології.

Позем *(польськ.)* — рівень.

...учительських етатів *(польськ.)* — кількість місць, запланованих фінансовими органами для учителів.

Консумпція *(лат.)* — тут: вживання, використання.

Червінка — дизентерія.

Болони *(діал.)* — повіки.

Шарварки *(лат.)* — обов'язкова повинність по відбудові й ремонту мостів, гребель, шляхів, панських будинків і т. д.

Анальфабетизм *(лат.)* — неграмотність.

У публікації зроблено ряд виправлень — згідно з нормами сучасного українського правопису.

Пропозиція Ярослава Галана про прийняття Звернення від імені Антифашистського конгресу діячів культури (1936) до

страйкарів. Друкується вперше. Матеріал передав зі свого особистого архіву старший науковий співробітник Інституту суспільних наук АН УРСР Я. С. Лялька.

На половині дороги. Уперше стаття була надрукована в польській газеті «Dziennik popularny» (1937, № 38) під криптонімом Яг. Подається в перекладі Я. Х. Цегельника.

Українська соціал-радикальна партія (УСРП) — з усіх буржуазних партій Східної Галичини у своїй програмно-практичній діяльності найбільш демократична, прогресивна партія. Заснована І. Франком 1890 р. під назвою «Русько-українська радикальна партія». У 1926 р. об'єдналася з волинською «Українською партією соціал-революціонерів» і дістала назву УСРП.

«Dziennik popularny» — щоденна політична газета, орган Комуністичної партії Польщі та Польської соціалістичної партії. Виходила з вересня 1936 р. до березня 1937 р.

УНДО — Українське національно-демократичне об'єднання — провідна партія західноукраїнської буржуазії державно-самостійницької орієнтації 1925—1939 рр.

«Громадський голос» — місячник, згодом тижневик, орган УСРП. Виходив у Львові протягом 1895—1939 рр. (з перервами).

Юзефський — волинський воєвода, близький співробітник Петлюри, пізніше — профашистського диктатора Польщі Пілсудського. Відзначився крайньою жорстокістю стосовно трудящих Західної України.

«Кур'єр поранни» — польська ранкова щоденна газета 1877—1939 рр. Оперативно публікувала сенсаційні інформації; з 1918 р. підтримувала польський санаційний уряд.

Народна партія — польська профашистська партія; існувала з 1928 р.

Іван Франко. Стаття написана у співавторстві з Я. Кондрою. Уперше опублікована в журналі «Nowe Widnokręgi» (1941, №5/6). На думку упорядників, співавторство Я. Кондри тут мінімальне. Переклад Я. Цегельника.

Діти єврейської бідноти матимуть комуністичну освіту. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1939, 8 жовтня).

Виступ на летучці редакції «Вільна Україна». Друкується

вперше за машинописною копією, що зберігається у львівському Літературно-меморіальному музеї Я. Галана. Летучка відбулася в травні 1940 р. Таких виступів письменника було більше десятка.

Речмедін Валентин Остапович (1916—1986) — український радянський письменник.

Берегти державну копійку. Уперше опублікований у газеті «Вільна Україна» (1940, 9 червня).

Жартун. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 3 січня). Цим твором Я. Галан започаткував серію «малих фейлетонів» (визначення самого письменника), спрямованих проти бюрократизму і безгосподарності у м. Львові.

Не хоцуть, і все. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 6 січня). Зберігся машинописний автограф фейлетону: Рукописний відділ Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН Української РСР. (Далі подаватимемо скорочено: ІЛ . Ф. 82. Оп. 38).

Львівські гамлети і хамлети. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 12 січня).

Бойко Павло Володимирович — голова Львівської міської Ради депутатів трудящих. Його ім'я Галан згадує кілька разів у критичному плані. За зловживання службовим становищем П. В. Бойко був засуджений на тривалий строк.

Три штампи і один самодур. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 4 лютого).

Зберігся автограф твору: ІЛ.Ф.82.Оп.38.

У львівських трамваях. Уперше надруковано в польській газеті «Çzerwony Sztandar» (1945, 24 липня). Подається в перекладі Я. Х. Цегельника.

Історія з телеграмою. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 12 серпня).

Зайва ініціатива. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 28 серпня).

Вул. Набєляка — тепер Котляревського.

Іван Кирилович сердиться. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 17 жовтня).

В нетрях діляцтва. Уперше надруковано в газеті «Вільна Україна» (1945, 3 листопада).

З промови на VI сесії Львівської міськради депутатів трудящих. Уперше було надруковано в газеті «Вільна Україна» (1947, 23 жовтня) у скороченому вигляді. Вилучений матеріал подаємо за стенограмою виступу (Львівський обласний державний архів. Ф.80.Оп.1.Спр.2).

Бржухо-мова. Уперше памфлет був надрукований у журналі «Перець» (1948, № 13).

Щоденник. Друкується уперше за ксерокопією, що зберігається в особистому архіві Я. Х. Цегельника.

...нема від Шипова звістки про долю п'єси — йдеться про очікування дозволу на постановку і розповсюдження «Недоспіваної пісні» («Під золотим орлом» — за другою редакцією).

Шипов (псевдонім Зелонджеєва) Георгій Михайлович (1895—1963) — московський письменник, перекладач. Переклав дві останні п'єси Галана — «Під золотим орлом», «Любов на світанні», чимало публіцистичних творів російською мовою. Був популяризатором творів письменника.

«Косе пісі обида» — гуцульська ідіома в значенні: людині — кривда, біль.

«Ді-пі» (Displaced persons) — переміщені особи, невільники, які з різних країн в роки другої світової війни насильно були вивезені до фашистської Німеччини, а потім потрапили під «опіку» військової адміністрації США.

Грушецький Іван Самійлович (1904—1985) — на той час перший секретар Львівського обкому Компартії України.

Про п'єсу не забув — «Під золотим орлом» («Недоспівана пісня»), яку Галан називає далі скорочено: «Пісня», «Недоспівана».

Стефаник Семен Васильович (1904—1981) — тоді заступник голови Львівського облвиконкому. Згодом працював директором Літературно-меморіального музею Ів. Франка.

Гундоров О. С. — генерал-лейтенант, працівник Головного управління репертуарного комітету, голова Слов'янського комітету СРСР (1947). Йому було доручено вирішити питання про можливість постановки п'єси «Недоспівана пісня».

Вул. Кадетська — тепер Гвардійська. На цій вулиці, в будин-

ку 18, жив Я. Галан. Нині тут Літературно-меморіальний музей його імені.

Шмаглевська Станіслава (1916 р. н.) — польська письменниця, яка в 1942—1945 рр. перебувала в концтаборі Освенцім. Про страхіття концтабору розповіла в мемуарно-документальній книзі «Дим над Біркенау» (1945), перекладеній на ряд іноземних мов. Тему цього твору продовжила в творі «Гнів лікує нас» (1955).

Марія — Кроткова Марія Олександрівна (1918 р. н.) — дружина письменника з 1947 р., член Спілки художників СРСР.

...доводиться слати ще і до Москви... — у Москві проживала мати Марії — Кроткова Лідія Михайлівна — з меншою дочкою Євгенією Олександрівною, яка вчилася на той час у Московському інституті прикладного і декоративного мистецтва. Протягом 1948—1949 рр. письменник з ними жваво листувався.

Мануїльський Дмитро Захарович (1883—1959) — радянський партійний і державний діяч. У 1944—1953 рр. працював заступником Голови Ради Міністрів Української РСР і міністром закордонних справ України. До нього листом звертався Я. Галан про долю «Недоспіваної пісні».

Голиков Пилип Іванович (1900—1980) — Маршал Радянського Союзу з 1961 р. Брав участь у битвах під Москвою і Сталінградом. З 1943 р. начальник Управління кадрів МО СРСР, а з кінця 1944 р. — уповноважений Раднаркому СРСР у справах репатріації. Йому як практику-фахівцю по репатріації радянських громадян дали на рецензію п'єсу «Під золотим орлом».

Дмитерко Любомир Дмитрович (1911—1985) — український радянський письменник. Автор історичних драм «Генерал Ватутін», «Навіки разом», п'єс «Шляхи людські», «У золотій рамі».

Мокрієв Юрій Олексійович (1901 р. н.) — український радянський прозаїк, драматург.

Суходольський Володимир Олексійович (1889—1962) — український драматург.

...за п'єсу, яку збираюся для нього писати — йдеться про задуману п'єсу «Любов на світанні».

Боїнька, Бойчик, Бой — кличка собаки.

Нечаєва Н. Ол. — головний редактор видавництва «Вільна Україна» у Львові. Вона гальмувала видання творів Я. Галана. Була викрита як аферистка. Засуджена на тривалий строк ув'язнення.

...послав до Москви у Слов'янський комітет велику статтю польською мовою.— Про яку статтю йдеться, невідомо.

...Гундоров вимагає happy end'у — щасливого закінчення (дії в п'єсі), щоб головний герой Макаров вислизнув живим з рук американської військової поліції. Після смерті автора В. Бєляєв дописав саме таку кінцівку для постановки в театрах.

Турчинська Агата Федорівна (1903—1972) — українська радянська письменниця, землячка Я. Галана.

...щоб не повторилася історія з Бобом — йдеться про собаку, що теж загадково загинув.

Рудницький Михайло Іванович (1889—1974) — український письменник, літературознавець, професор Львівського державного університету.

Бідний Пугач зовсім вимотався — йдеться про голову Борщовицької сільської Ради (під Львовом) Михайла Пугача. У минулому — один з діячів революційного підпілля, захисник Сталінграда, в 1945—1949 рр.— організатор боротьби проти націоналістичних банд у Ново-Яричівському районі.

Шапіро Марк — український радянський драматург, автор п'єси «На порозі життя», яка йшла ще під назвою «Ділові мрійники».

Борщаговський Олександр Михайлович (1913 р. н.) — російський радянський письменник, критик, театрознавець. Написав негативну рецензію на п'єсу «Під золотим орлом».

Sancta simplicitas *(лат.)* — свята простота.

...«Геракл воскреслий». За жанром — це сатиричний скетч: коротка п'єска, побудована на гострих сценічних ситуаціях. Редакція «Перця» зробила в ній значні скорочення, з якими автор не погоджувався.

...написати нову п'єсу — йдеться про останню п'єсу «Любов на світанні».

...зарахувавши в «декабристи» — жартівлива назва тих, що займались шахрайством, спекуляцією, аферами під час грошової реформи в грудні 1947 р.

...скінчив брошуру на закарпатські теми — памфлет «Годі» — з історії реакційної діяльності уніатської церкви на Закарпатті.

Богодіст Іван — у ті роки директор видавництва «Вільна Україна» у Львові.

...з ставленням властей до єврейського ансамблю — єврейський музично-драматичний ансамбль у Львові, не добившись приміщення для своїх виступів, в останні дні 1948 р. припинив своє існування.

«Геракла» надрукували — у журналі «Перець» (1948, № 7) — у виданні для західних областей України.

Бєляєв Володимир Павлович (1907 р. н.) — російський радянський письменник, автор трилогії «Стара фортеця», перекладач творів та автор нарисів, спогадів про Я. Галана.

Понад 6 тижнів просидів над роботою — над писанням памфлета «Светила ночи», спрямованого на викриття експансивних акцій Ватікану. Замовлення редакції журналу «Новый мир».

Симонов Костянтин (Кирило) Михайлович (1915—1979) — видатний російський радянський поет, прозаїк і драматург. Як головний редактор «Нового мира» відмовився друкувати вище названий памфлет Галана (без поважних на те причин).

Кривицький — тоді заступник головного редактора журналу «Новый мир».

...підписав договір на п'єсу — «Любов на світанні». За договором, який зберігається у фондах Літературно-меморіального музею Я. Галана, вона мала першу (робочу) назву «Отець».

Слеп'ян Дарія Пилипівна — російський драматург, проживає в м. Ленінграді. Перекладена Галаном її п'єса «Сестри» не була поставлена на сцені.

Владко Володимир Миколайович (1900—1974) — український радянський письменник, перекладач. У 1947—1951 рр. працював начальником Головреперткому УРСР.

Куниця Іван Григорович — старший інспектор управління театрів Міністерства культури УРСР. Владко й Куниця вирішу-

вали питання про репертуар українських театрів та переклад драматичних творів з інших мов, зокрема з російської. Саме вони (без жодних на те пояснень) не дали дозволу на постановку п'єс «Сестри» Д. Слеп'ян та «Повість про невідому людину» П. Савельєва у перекладі Галана.

«Хлеб наш насущный» — п'єса Вірти Миколи Євгеновича (1906 р. н.) — російського радянського прозаїка і драматурга. М. Є. Вірта — автор широко відомих п'єс «Змова приречених», «Далі неозорі», романів, багатьох оповідань і нарисів. Дві його п'єси відзначені Державними преміями СРСР.

Малюгін Леонід Антонович (1909 р. н.) — російський радянський драматург, автор п'єси «Старі друзі», відзначеної Державною премією СРСР.

Погодін (Стукалов) Микола Федорович — (1900—1962) — видатний російський радянський драматург, лауреат Ленінської і Державної премій СРСР.

Козирів — тоді голова Львівського облвиконкому.

Почав працювати над новою п'єсою — йдеться про «Любов на світанні».

Берегвар — стара назва м. Берегове, центра Берегівського району Закарпатської області.

Тасін (псевдонім Розова Георгія Миколайовича, 1895—1956) — український радянський кінорежисер, ставив художні та хронікально-документальні фільми.

...я був прийнятий первинною парторганізацією в кандидати партії — Я. О. Галан був членом КПЗУ з 1924 р. Наприкінці 20-х рр. через розкол і внутрішню боротьбу в рядах партії, спровоковану сталіністами, він лишився безпартійним. Але до і після Возз'єднання послідовно працював під керівництвом партійних комітетів.

Різні причини — необгрунтований розпуск КПЗУ в 1938 р., Велика Вітчизняна війна, підозріле ставлення до Галана, дружина якого була розстріляна «як ворог народу» в Харкові,— не давали змоги Я. Галану оформити свою партійність. Це сталося в червні 1949 р.

Бурлацький — один з головних шахраїв, які займалися

розкраданням майна і реквізитів у Львівському театрі опери та балету.

Алєксєєв Микола Олександрович (літ. псевдонім — Далекий, 1909—1976) — український радянський письменник, автор ряду повістей і оповідань. За сценарієм М. Далекого знято художній фільм «Щедре літо».

...Анна Михайлівна...— Ганна Михайлівна Дмоховська — тоді акторка МХАТу, заслужена артистка РСФСР. Дружина Г. М. Шипова.

Назаренко Іван Дмитрович (1908 р. н.) — партійний і державний діяч, доктор філософських наук. У 1949—1956 рр. — секретар ЦК КП України.

Чабаненко Іван Іванович (1900 р. н.) — український театральний педагог і режисер. У другій половині 40-х років працював заступником Голови комітету в справі мистецтв при Раді Міністрів УРСР.

Савельєв Лев Савельєвич (псевдонім Іткіна) — російський радянський драматург, автор 25 популярних у 40—60 рр. п'єс. Одну з них — «Повість про невідому людину» Я. Галан переклав українською мовою. Переклад експонується в Літературно-меморіальному музеї Я. Галана.

Пархоменко М. М., Малкін В. О.— доценти кафедри російської літератури Львівського державного університету.

Стася — Стефанія Довгун — хатня робітниця в сім'ї Галанів.

З листів до Н. Я. Камінської. Камінська Ніна Яківна — артистка, працювала в роки війни з Я. Галаном на Українській радіостанції ім. Т. Г. Шевченка в Саратові, опісля — в Київській державній філармонії.

Уривки з листів друкуються за статтею М. Олексюка «Правда для милосердної адресатки» (Вільна Україна. 1989. 14 квітн.).

Лист до Ю. І. Назаренка. Друкується вперше за автографом (ІЛ.Ф.82.Оп.362).

Назаренко Юрій Іванович (1904 р. н.) — письменник-перекладач з іноземних мов, активний популяризатор українського письменства за кордоном.

«Недоспівана пісня» — перша назва п'єси «Під золотим ор-

лом», що була видрукувана в журналі «Радянський Львів» (1947, № 10). Ю. Назаренко одним з перших дав високу оцінку названій п'єсі.

Лист в ЦК ВКП(б). Друкується вперше за автографом (ІЛ. Ф. 82. Оп. 100). Тривалий час зберігався у т. зв. «спецфонді».

ГУРК — Головне управління Репертуарного комітету (союзне і республіканське), яке фактично дублювало (і контролювало) роботу Комітету в справах мистецтва при Раді Міністрів Союзу та відповідних республіканських комітетів. Його завдання — відбирати кращі п'єси для постановки в театрах нашої країни.

Листи до А. Ф. Турчинської. Листи друкуються вперше за автографами (ІЛ.Ф.82.Оп.383, 385).

Зіна Шпак — дружина відомого поета-партизана М. І. Шпака, який був приятелем Я. Галана.

З листів до О. П. Желябузького. Ці уривки друкуються вперше. Вони були вилучені з листів № 72, 91, 94, які читач може знайти в академічному виданні: Галан Я. О. Твори: У 4-х т. К., 1980. Т. 4. С. 708—709; 727—728; 730.

Желябузький Олексій Леонідович (1884—1975) — радянський драматург, артист, режисер. Галан переклав інсценізацію «Овода» О. Желябузького за однойменним романом Е. Л. Войнич. З цього й зав'язалася між ними щира дружба.

УЗАП — Управління захисту авторських прав.

Лист до П. М. Гапочки. Друкується вперше за автографом (ІЛ.Ф.82.Оп.85).

Гапочка Павло Микитович — з 1947 р. був другим секретарем (по ідеології) ЦК КП(б)У. Пізніше працював в Академії наук Української РСР.

Рибак Натан Самійлович (1913—1978) — відомий український радянський письменник. На той час працював директором видавництва «Радянський письменник».

Война — один із відповідальних працівників Міністерства закордонних справ УРСР.

До партійної організації при Львівській організації СРПУ. Друкується вперше за фотокопією, що знаходиться в особистому архіві Я. Х. Цегельника.

ЗМІСТ

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ИЗДАНИЕ

ГАЛАН Ярослав Александрович
Из неопубликованного
Фейлетоны. Статьи. Выступления
Переписка. Дневник

Вступительная статья и примечания
Цегельника Якова Фомича

Составители:
ЦЕГЕЛЬНИК ЯКОВ ФОМИЧ
ЯРМОЛЮК ОЛЬГА НИКОЛАЕВНА

Львов, «Камэняр»
(На украинском языке)

Художник *В. В. Ковальчук*
Художній редактор *В. І. Сава*
Технічний редактор *В. І. Франчук*
Коректор *Є. Ф. Русин*
ИБ № 1967

Здано на складання 24.10.89. Підписано до друку 06.02.90.
БГ 00004. Формат $70 \times 100^{1}/_{32}$. Папір офсетн. № 1. Гарнітура таймс.
Офсетний друк. Умовн. друк. арк. 4,23. Умовн. фарбовідб. 4,55.
Обл.-вид. арк. 4,86. Тираж 5000 пр. Замовлення 1237—9.
Ціна 25 к.
Видавництво «Каменяр». 290008 Львів, Підвальна, 3
Львівська книжкова фабрика «Атлас» 290005 Львів, Зелена, 20

Галан Я. О.

Г15 З неопублікованого: Фейлетони. Статті. Виступи. Листування. Щоденник / Вступ. ст. та прим. Я. Х. Цегельника; Упоряд. Я. Х. Цегельник, О. М. Ярмолюк.— Львів : Каменяр, 1990.— 103 с.
ISBN 5-7745-0272-4: 25 к., 5000 пр.

Книга містить фейлетони і статті відомого українського письменника Ярослава Галана (1902—1949), які при його житті не увійшли до збірників, не побачили світ і у «Вибраному». Вони гостро викривають негативні явища адміністративно-бюрократичної системи — хабарництво і шахрайство, хамство і бездушність, чиновницьку чванливість. Публікуються у збірнику виступи тридцятих років, а також (уперше) уривки з листів та частина щоденника.

Г $\frac{4702640204-009}{М214(04)-90}$ БЗ-33-24-89 ББК 84Ук7

25 к.

З неопублікованого

Кар'єра шахрая

Три штампи і один самодур

Діти єврейської бідноти матимуть комуністичну освіту

На вузькій, неймовірно брудній, гамірній вулиці Станіслава, в самому центрі торговельного Львова, де юрбиться чорна біржа, найшла притулок єврейська школа ім. Авраама.

Чому поїзд № 913 порушив графік

Блощиця

В нетрях ділячтва